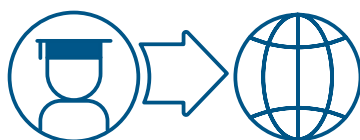
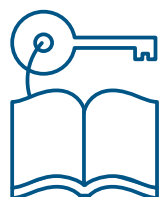

NECESSITATS SOCIALS A ESPANYA

Educació

Informe

05

Juliol 2020

Crèdits

**Observatori Social
de "la Caixa"**

**Edició: Fundació Bancària
"la Caixa", 2019
Plaça Weyler, 3
07001 Palma**

ISBN 978-84-9900-246-0

**Tractament i visualització de dades,
disseny gràfic i maquetació**

Andrés Fernández Torcida
www.andresft.com

La Fundació Bancària "la Caixa"
no s'identifica necessàriament
amb l'opinió dels autors d'aquesta
publicació.

observatoriosociallacaixa.org

Recerca i elaboració de l'informe

- Luís Ayala Cañón
(Universitat Rey Juan Carlos i EQUALITAS)
- Olga Cantó Sánchez
(Universitat d'Alcalá i EQUALITAS)
- Rosa Martínez López
(Universitat Rey Juan Carlos i EQUALITAS)
- Carolina Navarro Ruiz
UNED i EQUALITAS)
- Marina Romaguera de la Cruz
(Universitat d'Alcalá i EQUALITAS)

Sumari

4 Introducció

6 Resum executiu

8 La situació a Espanya

9 **Primer repte:** Tenir accés a una educació de qualitat

14 **Segon repte:** Tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament de la societat

21 **Tercer repte:** Formar part d'un sistema educatiu inclusiu

30 La situació a Europa

37 Polítiques públiques

38 **Una baixa despesa educativa en el context comparat**

42 **La contenció de la despesa en beques**

44 **Les diferències respecte a Europa en educació primerenca**

45 Conclusions

47 Bibliografia

INTRODUCCIÓ

Una dimensió bàsica de les necessitats socials és l'educació de qualitat. A mesura que les persones assoleixen nivells més alts d'educació s'incrementen el nivell de renda i el nivell d'ocupació, el seu estat de salut és millor perquè segueixen estils de vida més saludables i també s'adquireixen competències i habilitats cada cop més necessàries per a societats desenvolupades i digitals integrades en un món globalitzat.

L'evolució del sistema educatiu espanyol s'ha caracteritzat per una taxa alta d'accés a l'educació en edats primerenques i per una millora clara de les possibilitats d'accedir a tots els nivells educatius, incloent-hi l'educació superior. El sistema presenta, però, algunes disfuncions importants, com els alts nivells d'abandó escolar, competències insuficients en idiomes i molt pes de l'origen socioeconòmic en els resultats acadèmics. A més, l'anomenat «ascensor social» no acaba de funcionar bé, perquè les persones nascudes en famílies de nivells educatius baixos tenen cada cop més dificultats per aconseguir sortir d'aquest nivell. Un factor que contribueix a aquesta situació és que el grau de segregació per origen social en els centres educatius és alt, cosa que podria reduir les possibilitats que ofereix l'accés generalitzat a l'educació per millorar les oportunitats de les persones que neixen en contextos més vulnerables.

En aquest cinquè informe sobre les necessitats socials a Espanya es mesura el grau de satisfacció de les necessitats educatives en els darrers anys. Per mitjà d'un conjunt ampli d'indicadors, s'analitzen les principals fonts que permeten valorar la cobertura d'aquestes necessitats en tres plans diferents: accedir a un nivell educatiu suficient, obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament econòmic i social i formar part d'un sistema educatiu inclusiu. Les fonts d'informació són, essencialment, l'Enquesta de població ac-

tiva (EPA), l'Enquesta de pressupostos familiars (EPF), l'Enquesta sobre la participació de la població adulta en activitats d'aprenentatge (EADA) i les enquestes de les quals es nodreixen els informes de l'OCDE en temes educatius, com ara PISA (Programme for International Student Assessment o Programa per a l'avaluació internacional d'alumnes), TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study o Estudi internacional de tendències en matemàtiques i ciències) i PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study o Estudi internacional del progrés en comprensió lectora).

Per a cadascun dels tres reptes descrits –accés a l'educació, qualitat educativa i equitat–, es fan servir indicadors que inclouen tant alguns dels que s'utilitzen habitualment per valorar la realitat educativa com altres de nous que permeten tenir una visió més ajustada de l'evolució de l'educació des del punt de vista de les necessitats socials. Aquests últims permeten aprofundir en alguns aspectes clau, com la persistència intergeneracional dels nivells educatius baixos, el pes de la despesa privada de les famílies en educació segons els seus ingressos i el nivell de segregació escolar per origen socioeconòmic.

A més, la utilització d'informació corresponent a diferents moments en el temps permet valorar com estan evolucionant les necessitats socials relacionades amb l'educació. Els diferents indicadors suggereixen que el sistema educatiu espanyol es caracteritza per tenir nivells alts d'accés, però té dificultats serioses per reduir l'abandó escolar i la repetició de curs. Aquests problemes tenen un caràcter més aviat estructural i han canviat molt poc en l'última dècada.

En l'informe també es compara la situació d'Espanya amb la d'Europa mitjançant la selecció d'indicadors representatius de cadascun dels tres reptes. La informació

analitzada revela que l'abandó escolar després de l'educació obligatòria està molt per sobre de la mitjana europea tant en les fases expansives com en les recessives. A aquest problema s'afegeixen la major persistència intergeneracional dels baixos nivells educatius i l'alt nivell de segregació per origen socioeconòmic en els centres educatius, també amb més incidència a Espanya que a l'entorn europeu.

Un altre bloc de l'informe centra l'atenció en la resposta de les polítiques públiques a les necessitats socials relacionades amb l'educació. Es proposen diferents indicadors que resumeixen la cobertura d'aquestes per part de la intervenció pública a través de diferents instruments. La informació recollida mostra que Espanya és un dels països de la Unió Europea que menys gasta en educació, tant respecte al seu nivell econòmic com pel que fa a la despesa per alumne. És important assenyalar que la despesa pública per alumne en educació de zero a tres anys està per sota de la mitjana europea, per la qual cosa, malgrat que l'accés a l'educació primerenca s'està generalitzant, les famílies fan un esforç econòmic important per finançar-la. Això podria estar comprometent el seu potencial impacte positiu en el desenvolupament d'habilitats cognitives i no cognitives en els menors provinents d'entorns vulnerables.

El fet de resumir la informació a través d'un sistema bàsic d'indicadors, deixant que les dades parlin gairebé per si mateixes i qualificant el relat amb breus comentaris específics que ajuden a la interpretació, constitueix una novetat en el panorama d'estudis sobre la realitat social. Al lector li queda ara navegar per les pàgines d'aquest informe, construir el seu propi relat i confrontar el que normalment són opinions i hipòtesis amb un conjunt nou i ampli de dades objectives.

EDUCACIÓ

En aquest informe es mesuren les necessitats socials relacionades amb l'educació. En aquest aspecte, qualsevol persona o llar ha de fer front a tres reptes fonamentals:

 1. **Tenir accés a una educació de qualitat:** només si es té accés a un nivell educatiu suficient per viure i prosperar en la societat es cobreix aquesta necessitat.

 2. **Tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament econòmic i social:** només si l'educació permet assolir un nivell de coneixements adequat per desenvolupar una vida plena i per satisfer les demandes del mercat de treball en ocupacions dignes i de qualitat es cobreix aquesta necessitat.

 3. **Formar part d'un sistema educatiu inclusiu:** només si el sistema educatiu promou la igualtat d'oportunitats vitals per a les persones de diferent origen social, la inversió en capital humà promourà el creixement econòmic i el desenvolupament social just a llarg termini.

En matèria d'educació, la societat ha de fer front a tres reptes fonamentals:

(en percentatge de persones sobre el total de població)

Primer repte:

Tenir accés a una educació de qualitat

No accedir a l'escola abans dels tres anys

87,1% ↓ 66,0%

2004 2016

No accedir a l'escola entre els tres i els sis anys

3,8% ↓ 2,0%

2004 2016

No assolir un nivell educatiu suficient

28,1% ↓ 9,9%

2004 2018

No assolir un nivell educatiu mitjà

54,6% ↓ 40,2%

2004 2018

No assolir un nivell educatiu alt

73,3% ↓ 63,0%

2004 2018

Abandó escolar prematur

32,2% ↓ 18,3%

2004 2017

Segon repte:

Tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament de la societat

Coneixements insuficients en matemàtiques a primària

12,7% ↓ 7,0%

2011 2015

Coneixements insuficients en comprensió lectora a primària

6,5% ↓ 3,4%

2006 2016

Competències insuficients en matemàtiques a secundària

23,0% ↓ 22,2%

2003 2015

Competències insuficients en comprensió lectora a secundària

21,1% ↓ 16,2%

2003 2015

Competències insuficients en domini d'una llengua estrangera

46,6% ↓ 45,8%

2007 2016

* referit a l'alumnat d'origen socioeconòmic baix.

Tercer repte:

Formar part d'un sistema educatiu inclusiu

Repetició de curs en educació secundària

29,0% ↑ 31,1%

2003 2015

Nivell de segregació a les aules

23,1% ↑ 23,8%

2003 2015

Persistència intergeneracional del nivell educatiu baix

58,8% ↓ 45,7%

2005 2016

Competències insuficients en comprensió lectora a secundària*

31,7% ↓ 25,5%

2003 2015

Competències insuficients en matemàtiques a secundària*

35,8% ↓ 34,6%

2003 2015

Despesa privada en educació per damunt del 10% del total de despesa de la llar

2,4% ↑ 5,9%

2006 2017

El sistema educatiu espanyol presenta una taxa alta d'accés a l'educació en edats primerenques i una millora clara de les possibilitats d'accedir a tots els nivells. Les competències a primària i secundària són a prop de la mitjana europea. Les disfuncions més importants són els alts nivells d'abandó escolar, les competències insuficients en idiomes, l'elevat pes de l'origen socioeconòmic en els resultats acadèmics i l'alt nivell de segregació per origen social.

El més important

1. L'accés a l'educació en el sistema espanyol es produeix de manera generalitzada a partir dels tres anys. Al començament d'aquest segle, tan sols quatre de cada cent infants d'entre tres i sis anys no estaven escolaritzats, i el 2016 ja eren menys de dos de cada cent. No obstant això, els nivells d'abandó escolar prematur a Espanya són molt alts. Així, un de cada cinc joves d'entre divuit i vint-i-quatre anys no segueix els seus estudis després de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO).

2. La incidència de la repetició de curs en els alumnes d'origen social baix és molt més elevada que en la resta, i es detecta una bretxa en el nivell de competències assolit en matemàtiques i comprensió lectora entre els alumnes que han repetit curs i la resta de l'alumnat, en contra dels primers. El nivell de segregació per origen socioeconòmic a les aules és també superior a la mitjana europea: un de cada quatre alumnes hauria de canviar d'escola perquè no hi hagués segregació.

3. Tot i que la tendència en el temps és clarament de millora, entre el 5% i el 10% de la població espanyola té dificultats per assolir les competències suficients en educació primària, i entre el 16% i el 26% té dificultats per fer-ho en educació secundària. A més, l'accés a un nivell educatiu suficient per a la població adulta ha millorat en les dues últimes dècades. La gran assignatura pendent del nostre sistema és la millora de les competències en llengua estrangera.

4. El 2011, una de cada dues persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys amb pares que tenien un nivell educatiu baix no va aconseguir assolir un nivell educatiu superior al dels seus pares. El problema es va reduir entre el 2005 i el 2011 en les persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys, però va augmentar en les cohorts més joves (de vint-i-cinc a trenta-quatre anys), la qual cosa resulta preocupant perquè el nivell educatiu és una bona aproximació al nivell econòmic.

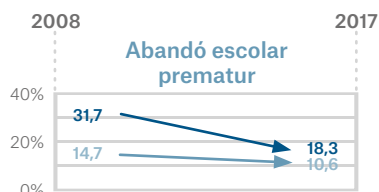
Espanya → Europa →

(En percentatge de persones sobre el total de la població)

Primer repte:

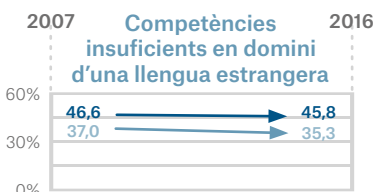
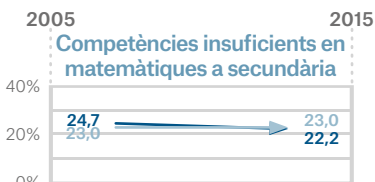
Tenir accés a una educació de qualitat

Segon repte:

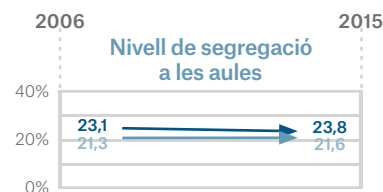
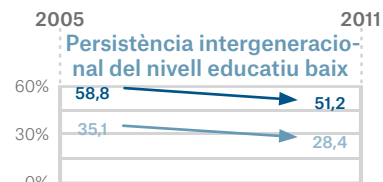
Tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament de la societat

Tercer repte:

Formar part d'un sistema educatiu inclusiu

El més important

1. L'abandó escolar prematur se situa molt per sobre de la mitjana europea tant en les fases expansives com en les recessives. La repetició de cursos en educació secundària també se situa molt per sobre de la mitjana europea.

2. Espanya és lluny de la mitjana europea en competències suficients en domini d'alguna llengua estrangera. Aquest dèficit té un caràcter estructural i ha canviat molt poc en l'última dècada. D'altra banda, Espanya se situa en la mitjana europea en el percentatge de persones que no aconsegueixen assolir competències suficients en matemàtiques.

3. Quant a la persistència intergeneracional d'un nivell educatiu baix, els resultats són força pitjors que la mitjana europea. A Espanya, una de cada dues persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys amb pares de nivell educatiu baix no aconsegueixen assolir un nivell educatiu més alt que el dels seus progenitors, mentre que en el context europeu, aquesta ràtio és tan sols d'un de cada tres.

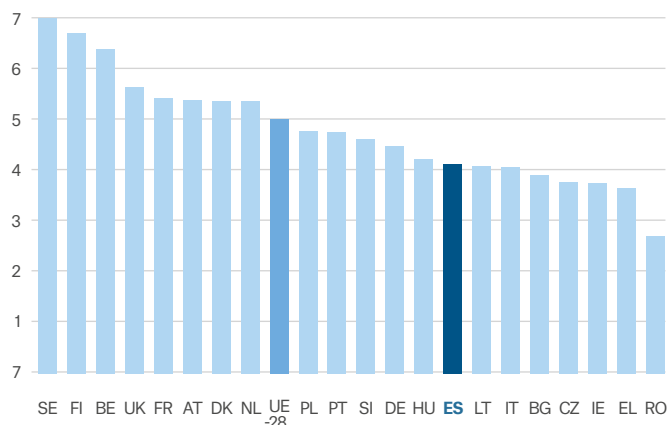
POLÍTIQUES PÚBLIQUES

1 Espanya és un dels països que menys gasten en educació en relació amb el seu PIB comparat amb la mitjana europea. En despesa per alumne sobre el PIB, Espanya també se situa per sota de la mitjana, amb un 10% menys de despesa.

2 A mesura que va avançar la crisi, el volum de despesa en educació a Espanya es va allunyar encara més de la mitjana europea. La bretxa més gran en inversió de recursos per estudiant és en el nivell universitari, mentre que a primària i a secundària Espanya és dins de la mitjana.

3 Malgrat que l'accés a l'educació primerenca (de zero a tres anys) està més generalitzat a Espanya que en altres països europeus, la despesa pública per alumne està per sota de la mitjana. Així, són les famílies les que fan l'esforç econòmic principal per finançar l'accés a aquesta educació, cosa que podria estar comprometent el seu potencial impacte positiu en el desenvolupament d'habilitats de menors provinents d'entorns més vulnerables.

Despesa en educació sobre el PIB, 2015

Font: Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

LA SITUACIÓ A ESPANYA

L'anàlisi de les necessitats socials lligades a l'educació a través d'un sistema d'indicadors bàsics planteja tres reptes diferents: en primer lloc, l'accés al sistema educatiu; en segon lloc, si els que accedeixen a l'educació ho fan amb la possibilitat d'assolir les competències adequades per contribuir a una societat desenvolupada; i en tercer lloc, si el sistema educatiu al qual s'accedeix promou la igualtat d'oportunitats vitals per a les persones de diferent origen social i, per tant, que, a través de la inversió en capital humà, s'estigui promovent de manera efectiva el desenvolupament social i econòmic a llarg termini.

La informació recollida a través dels indicadors proposats revela els punts forts i febles del sistema educatiu espanyol. Pràcticament, tots els indicadors d'accés han millorat de manera molt notable en les dues últimes dècades, tret del que mesura l'abandó escolar prematur, mentre que els de coneixements i competències han anat millorant lentament, excepte en el cas del coneixement de llengües estrangeres. Finalment, en els indicadors del tercer repte relacionats amb la igualtat d'oportunitats educatives per a les persones de diferent origen social s'observa una diferència clara en contra de les persones de pitjor origen social, tant en l'assoliment de competències com en la probabilitat de repetició de curs i en la persistència de baixos nivells educatius generació rere generació.

Primer repte: Tenir accés a una educació de qualitat

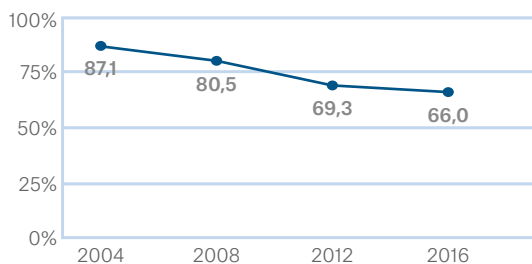

Aquest repte es mesura amb els indicadors que es mostren en aquesta pàgina. El significat de les dades s'explica en la resta de la secció.

Indicadors clau sobre situacions de manca d'accés a una educació de qualitat en la població espanyola (en percentatge)

No accedir a l'escola abans dels tres anys:

% d'infants d'entre zero i tres anys que no estan escolaritzats sobre el total d'aquesta franja d'edat.

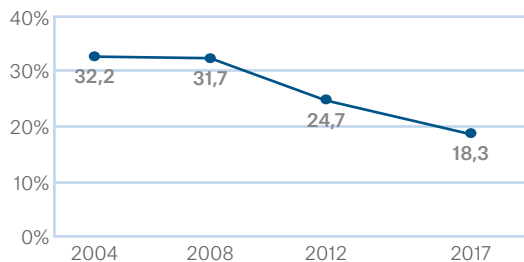
No accedir a l'escola entre els tres i els sis anys:

% d'infants d'entre tres i sis anys que no estan escolaritzats sobre el total d'aquesta franja d'edat.

Abandó escolar prematur:

% de persones d'entre divuit i vint-i-quatre anys que han patit abandó escolar prematur.

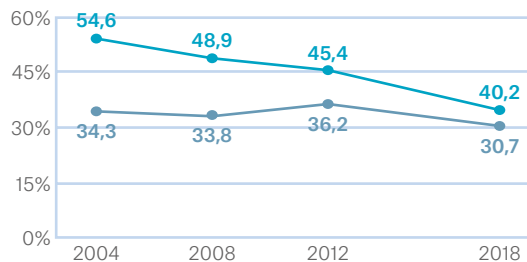
No assolir un nivell educatiu suficient:

% de persones que no han acabat la primera etapa de l'educació secundària.

No assolir un nivell educatiu mitjà:

% de persones que no han acabat la segona etapa de l'educació secundària.

No assolir un nivell educatiu alt:

% de persones que no s'han graduat en estudis terciaris.

Font:

Elaboració pròpia amb dades procedents del Ministeri d'Educació, EPA i Eurostat.

- Població de vint-i-cinc a seixanta-quatre anys
- Població de vint-i-cinc a vint-i-nou anys.

El benestar de la població està molt relacionat amb les possibilitats d'accés a béns com l'educació. La facilitat o dificultat per accedir a l'escola se sol avaluar amb indicadors de taxes d'escolarització netes, que són les persones d'una determinada edat que estan matriculades en algun curs del sistema educatiu. En els indicadors del primer repte es presenten les taxes d'escolarització per a diferents franges d'edats abans de l'educació obligatòria: menors de tres anys i entre tres i sis anys. Com es pot comprovar, Espanya té unes taxes d'escolarització de la primera infància altes: el 98% dels infants de tres anys o més estan escolaritzats, mentre que en la mitjana dels països de l'OCDE aquesta taxa se situa en el 76% (OCDE, 2018a). En general, Espanya també mostra un alt nivell d'igualtat interregional en aquest aspecte, ja que no es registra pràcticament cap variació entre regions en les taxes de matriculació d'infants de tres anys (OCDE, 2018a). Adicionalment, en l'última dècada cada vegada són més els pares que escolaritzen els seus fills menors de tres anys. Actualment, un de cada tres menors d'aquesta edat està escolaritzat.

En tot cas, l'accés a l'educació, per si sol, no assegura que les persones assoleixin un determinat nivell educatiu. Per això, cal disposar d'altres indicadors que informin sobre el nivell educatiu assolit: suficient (educació obligatòria), mitjà (batxillerat, formació professional o similar) i alt (universitat o equivalents). Els indicadors mostren que en les últimes dues dècades el nivell educatiu mitjà de la població espanyola ha millorat de manera sensible. Més específicament, l'any 2004 una de cada tres persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys no havia assolit un nivell educatiu suficient que li permetés desenvolupar unes habilitats mínimes i adquirir competències bàsiques, és a dir, com a molt, havia arribat a completar l'educació primària, però no havia completat la primera etapa de secundària. Aquesta proporció, afortunadament, s'ha reduït de manera dràstica i ara és tan sols d'una de cada deu persones.

Pel que fa als nivells educatius posteriors a l'educació obligatòria, la tendència també és positiva, tot i que en menor grau, tant en els estudis mitjans com en els alts. Mentre que l'any 2004 més de la meitat de la població d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys no assolien els estudis mitjans (batxillerat o formació professional o similar), avui els assoleixen el 60% de les persones d'aquesta franja d'edat i el 70% si ens centrem només

en els més joves (de vint-i-cinc a vint-i-nou anys). L'any 2000, quatre de cada deu persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys no havien completat l'educació obligatòria (primària i primer cicle de secundària), mentre que el 2018 només una de cada deu persones no ho han aconseguit. El nombre de persones que no assoleixen un nivell educatiu mitjà (batxillerat o qualsevol branca de formació professional) també s'ha reduït i ha passat de sis de cada deu persones, l'any 2000, a quatre de cada deu, el 2018. Entre aquells que no han assolit un nivell educatiu alt, el 21% sí que han acabat el batxillerat, i el 15%, un grau mitjà de formació professional, quan al començament d'aquest segle tan sols el 13% i el 7%, respectivament, aconseguen aquesta qualificació.

En el nivell educatiu superior, el resultat és similar. Mentre que l'any 2004 gairebé tres de cada quatre persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys no havien assolit un nivell educatiu alt, ara aquest grup és una mica menor (deu punts percentuals, ja que passa del 73% al 63% de les persones d'aquesta franja d'edat). Si ens centrem en els més joves, pràcticament una de cada dues persones d'entre vint-i-cinc i vint-i-nou anys va assolir un nivell educatiu alt.

Com a indicador negatiu, malgrat la millora en les taxes d'escolarització i en el nivell educatiu que assoleix la població, el percentatge de persones que cauen en l'abandó escolar prematur a Espanya és molt alt. Es tracta de persones d'entre divuit i vint-i-quatre anys que, hagin finalitzat o no la primera etapa de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO), no continuen els seus estudis, ja sigui a batxillerat, a formació professional o en qualsevol curs de formació no reglada. Actualment, un de cada cinc joves d'entre divuit i vint-i-quatre anys es troba en aquesta situació. Tal com remarca Gortázar (2018), el boom econòmic dels anys noranta, la bombolla en el sector de la construcció i altres sectors de baixa productivitat van canviar les necessitats de qualificacions de la mà d'obra i van alterar els incentius econòmics i les decisions de tota una generació, la qual cosa va impulsar l'abandó escolar prematur entre el 1998 i el 2008 fins al 32%. Malgrat que les xifres actuals són millors que les del 2008, quan el problema afectava pràcticament una de cada tres persones, és important remarcar que només la profunda recessió econòmica va aconseguir reduir aquest abandó davant la falta d'oportunitats laborals per a persones amb baix nivell educatiu.

EDUCACIÓ PRIMERENCA I CONCILIACIÓ LABORAL I FAMILIAR: ESCOLARITZACIÓ DE MENORS DE TRES ANYS I PERMISOS PARENTALS

Com subratlla l'estudi de Cebolla-Boado [et al.] (2014), les primeres etapes educatives, i especialment la de l'educació preescolar (de zero a sis anys), poden ser la clau dels bons resultats acadèmics en l'edat adulta. És precisament en aquestes etapes primerenques on el caràcter compensatori de l'escola com a instrument igualador i reductor de desavantatges socials és més decisiu. Així, hi ha un consens ampli respecte als beneficis de l'assistència a l'escola infantil, sobretot respecte a la millora de les capacitats cognitives, l'adquisició del llenguatge i el rendiment acadèmic. Els més beneficiats són els fills de famílies humils i aquells infants els pares dels quals

no inverteixen tant en ensenyament actiu. Aquests autors subratllen que l'estandarització curricular d'aquestes escoles els donaria més potencial igualador. A Espanya, el nivell d'escolarització dels menors de tres anys és relativament alt dins el context europeu. Tant l'augment gradual dels nivells de participació laboral de les dones com la generalització de l'ensenyament públic gratuït a l'etapa preescolar justament posterior, entre els tres i els sis anys, han contribuït al fet que les famílies optin per matricular els menors d'un i dos anys en un centre educatiu.

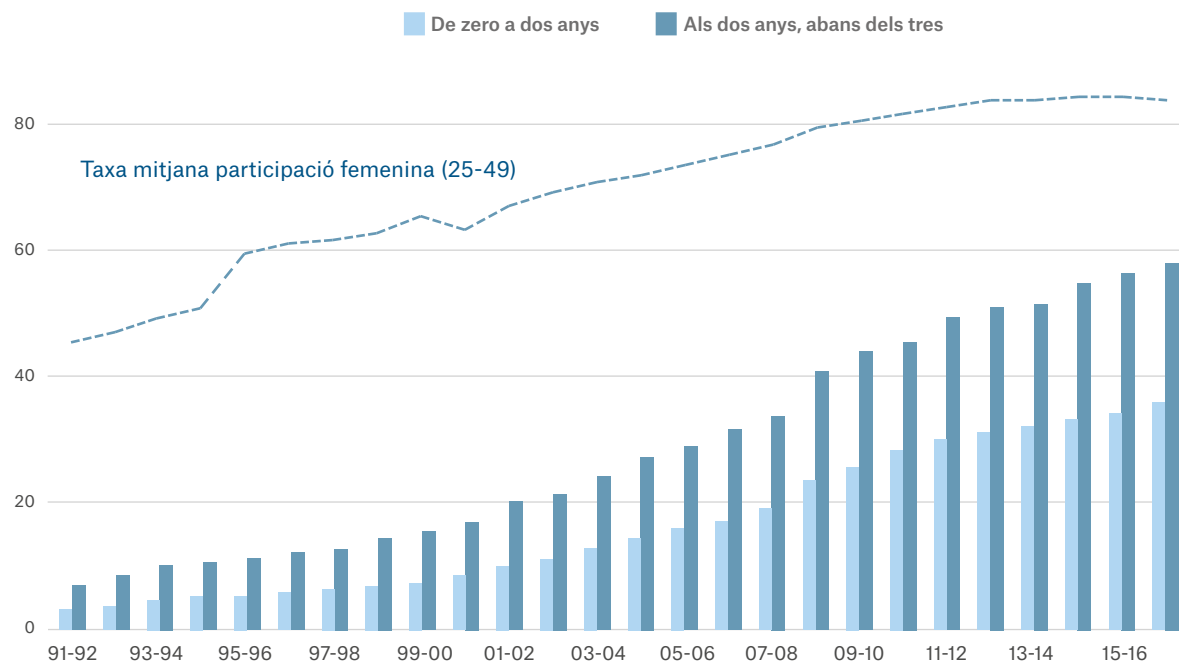
EDUCACIÓ PRIMERENCA I CONCILIACIÓ LABORAL I FAMILIAR: ESCOLARITZACIÓ DE MENORS DE TRES ANYS I PERMISOS PARENTALS

En la Figura 2 es pot apreciar com les taxes netes d'escolarització dels menors de tres anys han crescut alhora que ho ha fet la taxa de participació laboral mitjana de les dones d'entre vint-i-cinc i quaranta-nou anys. Aquesta taxa s'acosta avui al 85%, i sis de cada deu infants de dos anys i gairebé quatre de cada deu dels menors d'aquesta edat estan escolaritzats. La matriculació de menors en centres d'educa-

ció infantil, tant privats com públics, s'ha expandit significativament al nostre país en les últimes dues dècades, i actualment, com es pot veure en la Figura 3, superem la mitjana de la Unió Europea, amb unes taxes netes d'escolarització en aquesta franja d'edat que estan per sobre de tots els països mediterranis i de molts països centreeuropeus o anglosaxons, com Bèlgica, Holanda o el Regne Unit.

Figura 2. Hi ha una correlació entre la participació laboral femenina i les taxes d'escolarització 0-3.

Taxa mitjana de participació laboral femenina (25-49) i taxa neta d'escolarització 0-3, Espanya.

Font:

Institut Nacional d'Estadística (INE) i Estadística dels ensenyaments no universitaris. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació i Formació Professional.

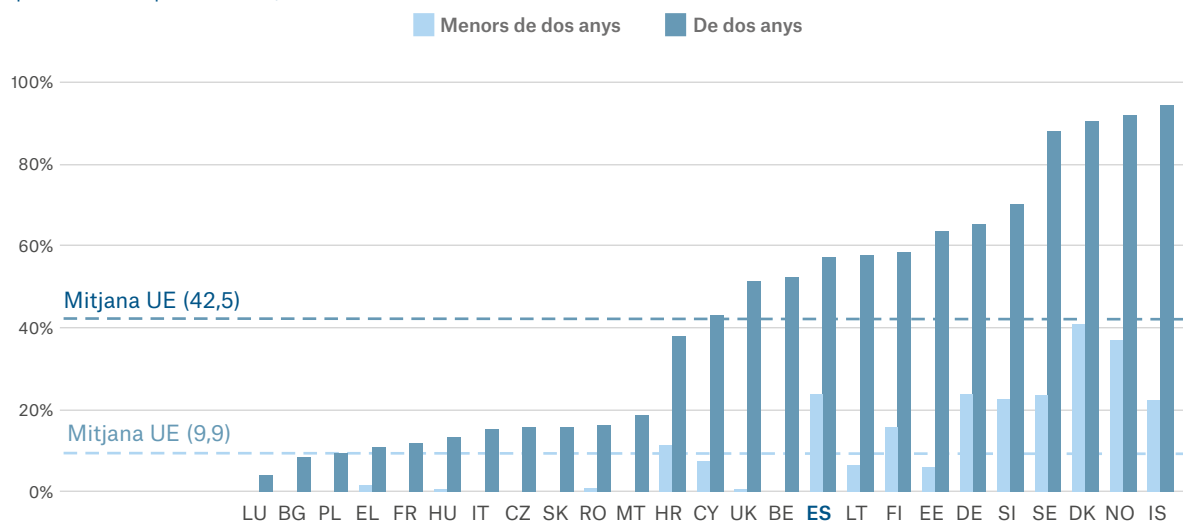
EDUCACIÓ PRIMERENCA I CONCILIACIÓ LABORAL I FAMILIAR: ESCOLARITZACIÓ DE MENORS DE TRES ANYS I PERMISOS PARENTALS

Una altra eina que afavoreix l'estimulació primerenca i el desenvolupament cognitiu són els permisos parentals, que permeten un grau més alt d'interacció del nounat amb els pares i tenen implicacions clares de conciliació entre família i feina. A grans trets, segons la comparativa presentada pel Servei d'Estudis del Parlament Europeu (EPRS), el 2016, la retribució dels permisos de maternitat i paternitat als països europeus era d'entre el 65% i el 100% del salari. Els de maternitat tenien una durada d'entre deu setmanes, a Portugal, i cinquanta-vuit setmanes, a Bulgària, mentre que els de paternitat so-

lien ser molt més curts. Duraven entre dos dies, als Països Baixos, i deu setmanes, a Eslovènia (i nou a Finlàndia). En aquest context, Espanya se situa en la mitjana europea pel que fa al permís de maternitat, que té una durada de setze setmanes. El nostre permís de paternitat, en canvi, fins al 2007 era relativament curt (dos dies), però aquell any es va ampliar a quinze dies, i una dècada més tard, el 2017, es va ampliar a quatre setmanes. Recentment, aquest permís ha passat a ser de vuit setmanes, la qual cosa ens situa molt per sobre de la durada més habitual als països de la UE, que és de dues setmanes.

Figura 3. Les taxes d'escolarització 0-3 estan per sobre de la mitjana de la UE.

Taxes netes d'escolarització 0-3 a Espanya i a la UE (menors en educació per edat, com a percentatge de la població d'aquesta edat).

Font:
Base de dades Eurostat.

Segon repte:

Tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament de la societat

Aquest repte es mesura amb els indicadors que es mostren en aquesta pàgina.
El significat de les dades s'explica en la resta de la secció.

Indicadors clau sobre l'obtenció de competències adequades per viure en una societat desenvolupada (percentatge d'alumnat de quart curs d'educació primària o d'alumnat de quinze anys amb coneixements insuficients)

Coneixements insuficients en matemàtiques a primària:

% de l'alumnat de quart curs de primària que no ha assolit els coneixements de matemàtiques considerats suficients.

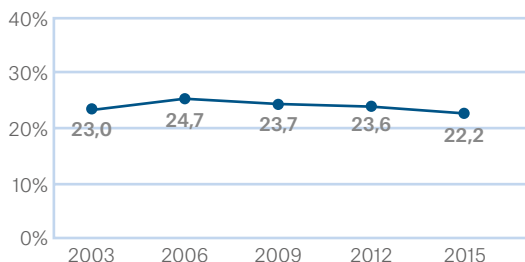
Coneixements insuficients en comprensió lectora a primària:

% de l'alumnat de quart curs de primària que no ha assolit els coneixements de comprensió lectora considerats suficients.

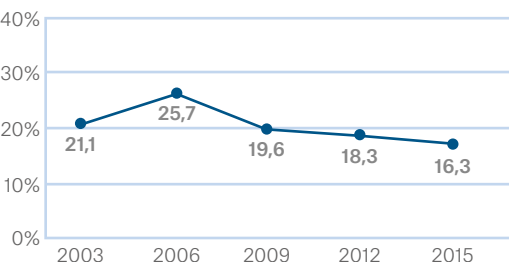
Competències insuficients en matemàtiques a secundària:

% de l'alumnat de quinze anys que no ha assolit les competències de matemàtiques considerades suficients a secundària.

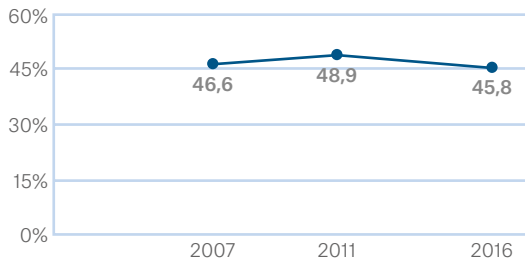
Competències insuficients en comprensió lectora a secundària:

% de l'alumnat de quinze anys que no ha assolit les competències de comprensió lectora considerades suficients a secundària.

Competències insuficients en domini d'una llengua estrangera:

% de persones que no han assolit les competències considerades suficients en una llengua estrangera.

Font:
Elaboració pròpia amb dades procedents de PISA, TIMSS, PIRLS i EADA.

Un segon aspecte clau en les necessitats relacionades amb l'educació de la població és la qualitat dels coneixements i les competències que proporciona. Es tracta de mesurar si els coneixements adquirits en diferents etapes de la formació de les persones són adequats per contribuir al desenvolupament econòmic i cultural de la societat.

Els indicadors del segon repte se centren en coneixements i competències en matemàtiques, comprensió lectora i llengua estrangera, i mesuren el percentatge de l'alumnat que no ha assolit les competències considerades suficients en aquestes matèries a quart curs d'educació primària, a secundària (alumnat de quinze anys) i en l'edat adulta. La informació és limitada per a alguns coneixements perquè no es realitzen totes les enquestes tots els anys. De fet, per a primària només disposem de tres enquestes PIRLS el 2006, el 2011 i el 2016, i dues TIMSS el 2011 i el 2015.

Els resultats suggereixen una millora en els coneixements en matemàtiques i comprensió lectora a primària entre el 2001 i el 2015 o el 2016. En matemàtiques, en un període curt de temps (entre el 2011 i el 2015) es redueix pràcticament a la meitat el nombre de nens i nenes de primària que no han assolit els coneixements suficients (passen del 12,7% al 7%). En comprensió lectora passa el mateix, i el 2016 només el 3% dels nens i nenes de primària no havien assolit els coneixements suficients. Aquest percentatge és significativament més baix que el del 2011 (6%).

Les sèries més completes sobre competències procedeixen de PISA i se centren en l'alumnat de quinze anys que cursa educació secundària obligatòria, la qual cosa permet tenir informació d'aquesta franja d'edat en sis anys diferents des del 2000. Els resultats fluctuen una mica entre els diferents anys, però, a grans trets, es mantenen en els mateixos valors en les últimes dues dècades. Aproximadament, un de cada quatre estudiants no té coneixements suficients en matemàtiques i un de cada cinc o sis, segons l'any, no en té en comprensió lectora.

L'últim indicador considerat és el que mesura les competències en l'ús d'un idioma estranger en l'edat adulta, amb pitjors resultats que els anteriors. Pràcticament la meitat de la població espanyola adulta declara que no té competències suficients per parlar una llengua estran-

FUNCIONAMENT DELS ESTUDIS MITJANS I LA FORMACIÓ PROFESSIONAL: ESPANYA VS. EUROPA

Durant dècades, els estudis mitjans de formació professional a Espanya s'han considerat la pitjor sortida educativa per als joves. L'OCDE (2018a) compara els sistemes educatius de trenta-cinc països i conclou que la taxa de graduació en programes de formació professional a Espanya (25%) és significativament inferior a la d'altres països i està per sota de la mitjana de l'OCDE (36%) i molt per sota de la mitjana de la UE22 (41%). En canvi, les taxes de graduació en els programes generals que condueixen a l'educació universitària (essencialment batxillerat), que se situen entorn del 50%, són similars a les d'altres països. Equilibrar aquests percentatges sembla desitjable, i també tractar de reduir el nombre d'adults que no aconsegueixen finalitzar l'educació secundària de segona etapa. Una de les estratègies per aconseguir aquest objectiu pot ser potenciar els cicles formatius de grau mitjà i superior de formació professional, fent-los més atractius.

gera. Aquest percentatge tan sols va disminuir lleugerament entre el 2011 i el 2016, quan va passar del 49% al 46% de la població. La millora de les competències en idiomes continua sent una assignatura pendent en el nostre sistema educatiu.

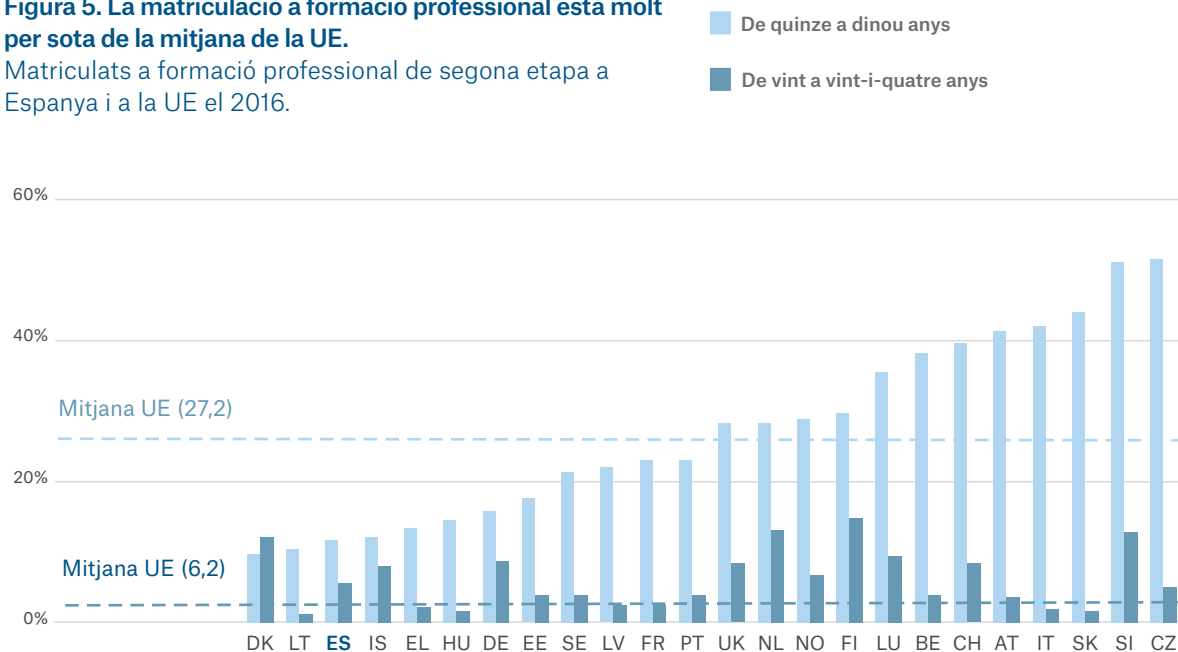
FUNCIONAMENT DELS ESTUDIS MITJANS I LA FORMACIÓ PROFESSIONAL: ESPANYA VS. EUROPA

En la Figura 5 es pot veure com a Espanya el percentatge de joves d'entre quinze i dinou anys matriculats a formació professional de segona etapa és molt baix. Tan sols el 12% de les persones d'aquesta edat estan matriculades en aquest tipus de for-

mació, quan en altres països europeus, com ara Itàlia, el percentatge supera el 40%, i la mitjana europea se situa entorn del 25%, el doble de la taxa de matriculats a Espanya el 2016.

Figura 5. La matriculació a formació professional està molt per sota de la mitjana de la UE.

Matriculats a formació professional de segona etapa a Espanya i a la UE el 2016.

Font:

OCDE. Stat. Enrolment rate by age in upper secondary vocational education. ISCED 2011 level 3 program 5.

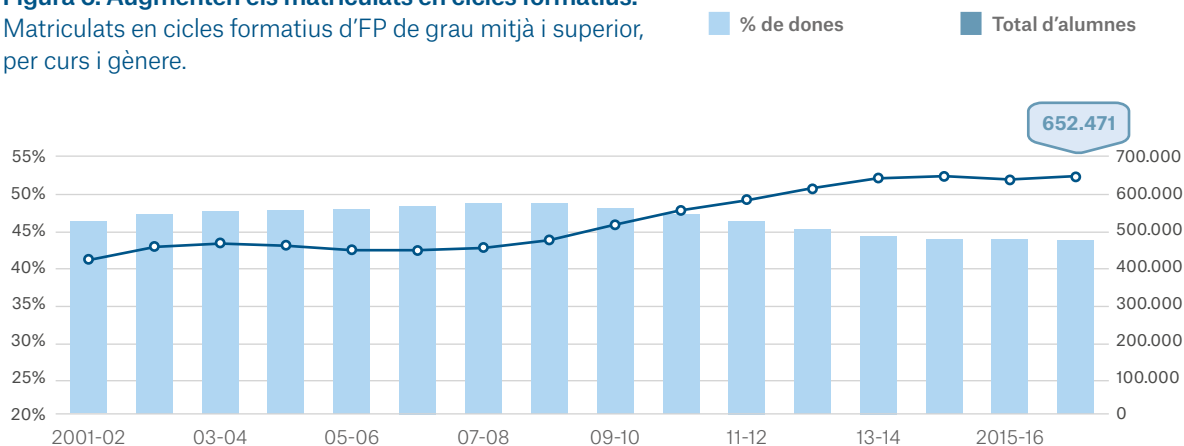
FUNCIONAMENT DELS ESTUDIS MITJANS I LA FORMACIÓ PROFESSIONAL: ESPANYA VS. EUROPA

En tot cas, com indica la Figura 6, en l'última dècada la tendència és clarament positiva, ja que, sobretot després de l'inici de la crisi, l'any 2008, el nombre d'alumnes matriculats en cicles formatius de formació professional va augmentar notablement. Entre el curs 2007-2008 i el curs 2016-2017, el nombre d'alumnes matriculats a formació professional de grau mitjà

i superior va augmentar un 44%, passant de 450.000 alumnes a 650.000, aproximadament. Aquest augment ha estat una mica asimètric per gènere, ja que la taxa de matriculació en aquests ensenyaments s'ha masculinitzat i el percentatge de dones matriculades ha passat de ser pràcticament la meitat (49%) l'any 2008 al 44% el 2017.

Figura 6. Augmenten els matriculats en cicles formatius.

Matriculats en cicles formatius d'FP de grau mitjà i superior, per curs i gènere.

Font:

Institut Nacional d'Estadística (INE), sèries d'alumnat matriculat en ensenyaments no universitaris.

COM ES POT MILLORAR L'APRENTATGE: FORMACIÓ, ACTIVITATS I SATISFACCIÓ DEL PROFESSORAT

En el procés educatiu hi ha elements importants que condicionen el funcionament de l'aprenentatge i tenen un paper rellevant en l'adquisició de les competències. Tenen a veure amb les característiques, la formació i la satisfacció del professorat, així com amb les hores de classe i l'organització d'aquestes hores, el grau d'autonomia dels centres i les assignatures amb més reforç horari o les diferents opcions educatives que el sistema ofereix.

Pel que fa al professorat, les dades de l'OCDE (2018a) indiquen que, a l'educació primària, el 33% del professorat és més gran de cinquanta anys, i el 9%, menor de trenta. Malgrat que s'observa un grau més alt d'envelliment a Espanya que en la mitjana de l'OCDE, les diferències no són grans. A secundària, la situació també és semblant a la dels països de l'OCDE en professorat de mitjana edat i més gran de cinquanta anys, però el nombre de professors joves (menors de trenta anys) és molt baix: el 3,3% del professorat d'aquesta etapa en-

front de gairebé el triple en la mitjana de l'OCDE (10,4%).

Si es comparen les activitats del professorat quant a la distribució de tasques per hores, el professorat espanyol dedica més hores a l'any a impartir classe (ensenyament directe) que la mitjana de l'OCDE i que la mitjana de vint-i-dos països de la Unió Europea. La meitat del seu horari laboral consisteix en això, mentre que en altres països els professors dediquen menys temps a aquesta tasca (el 44% del total). Com es pot apreciar en la Figura 7, el professorat espanyol pot dedicar relativament poc temps del seu horari laboral a planificar i preparar els temes que imparteix. Això contrasta amb el que passa a països com Portugal, la República Txeca o Dinamarca, que destaquen en aquest aspecte i superen la mitjana de l'OCDE. A Portugal, els professors dediquen gairebé el 30% més de temps que els professors espanyols (8,5 hores enfront de 6,6 hores) a aquesta tasca de planificació i preparació.

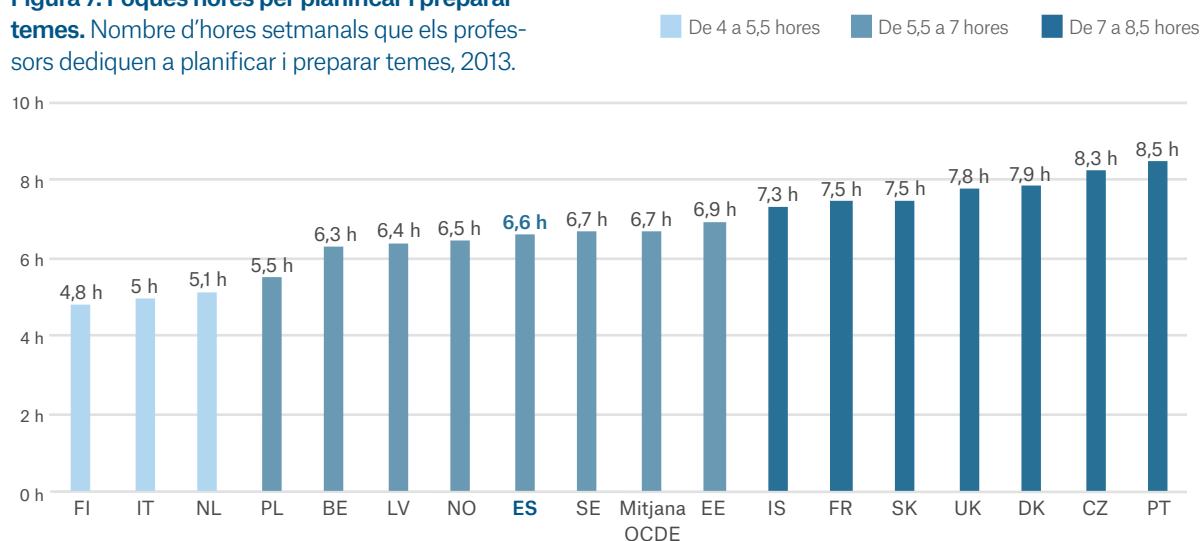
COM ES POT MILLORAR L'APRENENTATGE: FORMACIÓ, ACTIVITATS I SATISFACCIÓ DEL PROFESSORAT

El salari del professorat a Espanya és superior a la mitjana de l'OCDE en totes les etapes educatives. La progressió des que s'accedeix a la feina, però, podria desmotivar els docents, ja que el salari és relativament alt a l'entrada i té menys recorregut al llarg de la vida professional que en altres països. A més, el professorat espanyol necessita més anys per arribar al màxim de l'escala salarial que la mitjana. La bretxa salarial del professorat segons el nivell educatiu que imparteix és petita en comparació amb la que hi ha a Finlàndia o Bèlgica, i el salari dels directors no és tan diferent del

que rep la resta del professorat (un 23% més alt). Aquesta xifra és la meitat que la mitjana dels països de l'OCDE (un 46%), la qual cosa pot desincentivar els professors a l'hora de plantejar-se optar a la gestió dels centres.

Si atenem a la satisfacció laboral del professorat (Figura 8), Espanya es troba entre els països on els docents estan més satisfets amb la seva feina (el 95% ho estan), tot i que la majoria consideren que és una feina poc valorada socialment. Menys d'un de cada deu professors es considera valorat socialment, mentre que a Finlàndia són sis de cada deu els que opinen així.

Figura 7. Poques hores per planificar i preparar temes. Nombre d'hores setmanals que els professors dediquen a planificar i preparar temes, 2013.

Font:

OCDE (2019), "TALIS Teaching and learning international survey - indicators", OECD Education Statistics (base de dades), <https://doi.org/10.1787/data-00698-en>.

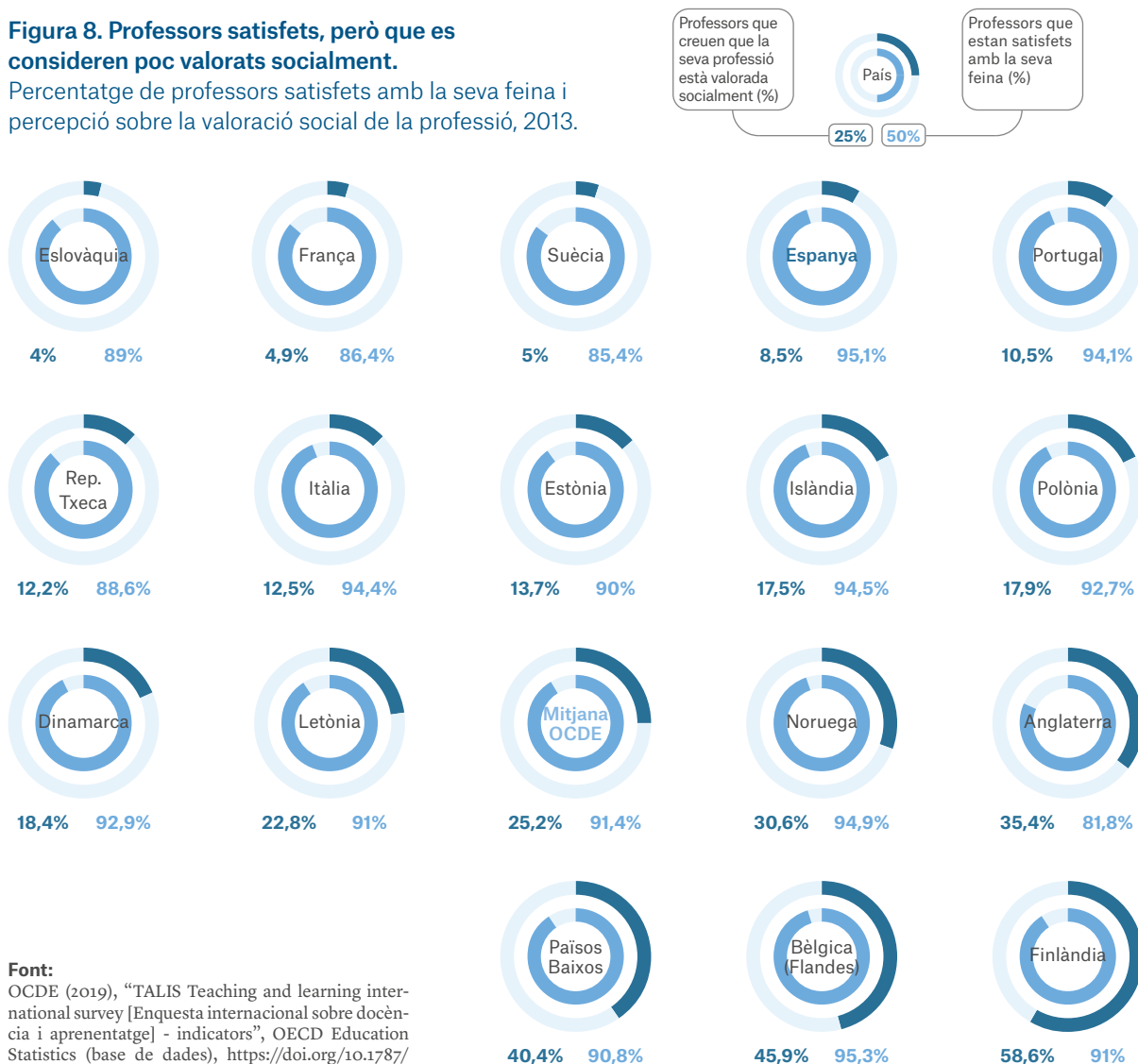
COM ES POT MILLORAR L'APRENENTATGE: FORMACIÓ, ACTIVITATS I SATISFACCIÓ DEL PROFESSORAT

Finalment, pel que fa al grau d'autonomia dels centres, l'OCDE (2018a) subratlla que a Espanya un alt percentatge de les decisions en educació secundària es prenen en l'àmbit de l'Administració, i el percentatge de les que es prenen en els centres

educatius és molt baix si es compara amb el d'altres països. Aquesta dada és important, ja que l'informe assenyalava que, als països on es combinen bé autonomia i rendició de comptes, els resultats en competències de l'alumnat són millors.

Figura 8. Professors satisfets, però que es consideren poc valorats socialment.

Percentatge de professors satisfets amb la seva feina i percepció sobre la valoració social de la professió, 2013.

Font: OCDE (2019), "TALIS Teaching and learning international survey [Enquesta internacional sobre docència i aprenentatge] - indicators", OECD Education Statistics (base de dades), <https://doi.org/10.1787/data-00698-en>.

Terçer repte: Formar part d'un sistema educatiu inclusiu

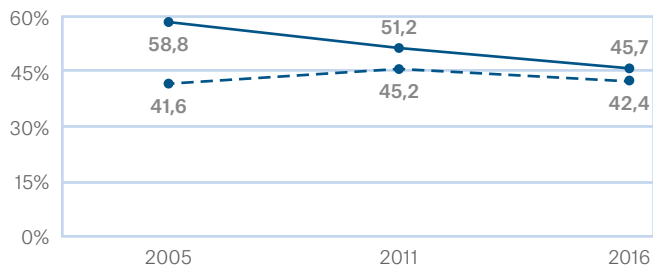
Aquest repte es mesura amb els indicadors que es mostren en aquesta pàgina. El significat de les dades s'explica en la resta de la secció.

Indicadors clau sobre nivell educatiu, repetició de curs, competències, despesa privada en educació i segregació en funció de l'origen social (en percentatge)

Persistència intergeneracional del nivell educatiu baix:

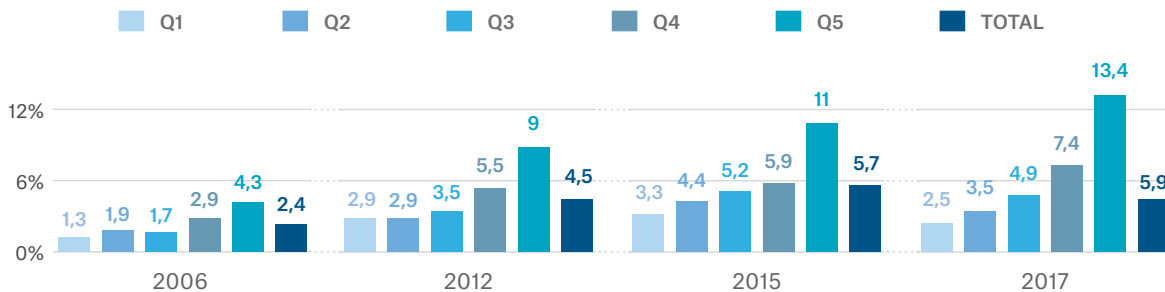
% de persones amb pares amb un nivell d'estudis baix que no han superat aquest nivell educatiu.

- 25-64 anys
- - - 25-34 anys

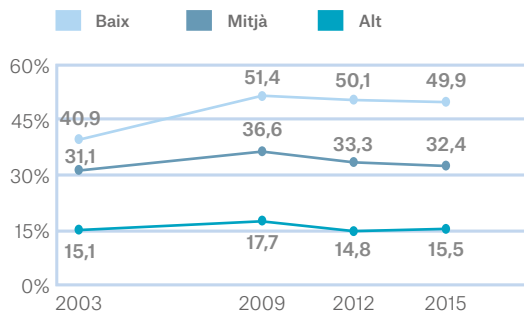
Alta despesa privada en educació:

% de persones que viuen en famílies amb membres d'entre zero i vint-i-cinc anys en les quals la despesa privada en educació supera el 10% de la despesa familiar, per quintils de renda.

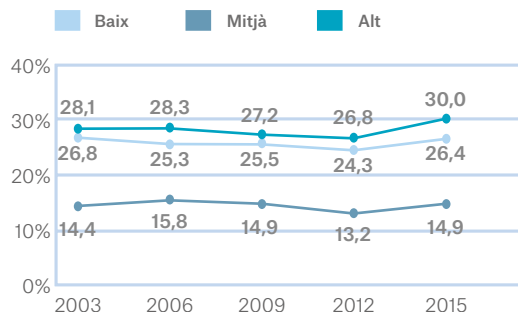
Repetició de curs en educació secundària:

% de persones que han repetit curs, per origen socioeconòmic.

Nivell de segregació a les aules:

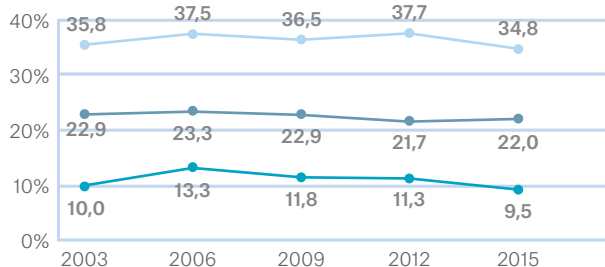
% de persones que haurien de canviar d'escola perquè no hi hagués segregació, per origen socioeconòmic.

Competències insuficients en matemàtiques a secundària:

% de persones que no assoleixen les competències de matemàtiques considerades suficients a secundària, per origen socioeconòmic.

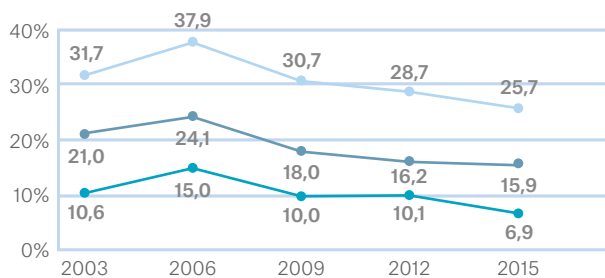
■ Baix ■ Mitjà ■ Alt

Competències insuficients en comprensió lectora a secundària:

% de persones que no assoleixen les competències de comprensió lectora considerades suficients a secundària, per origen socioeconòmic.

■ Baix ■ Mitjà ■ Alt

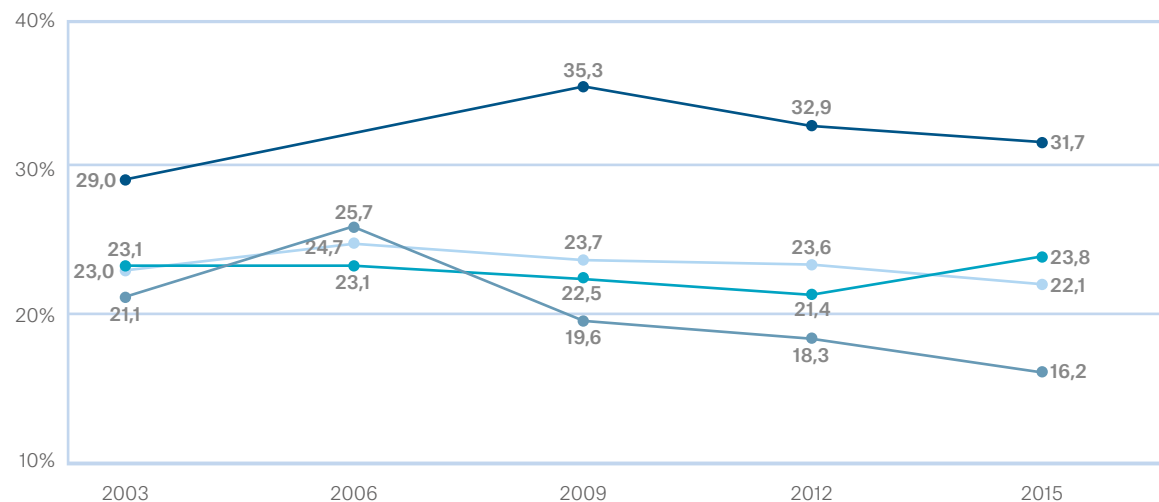
Totals

— Repetició de curs en educació secundària

— Nivell de segregació a les aules

— Competències insuficients en matemàtiques a secundària

— Competències insuficients en comprensió lectora a secundària

Font:
Elaboració pròpia amb dades procedents de PISA, ECV, EADA i EPF.

El tercer repte en les necessitats de la població relacionades amb l'educació és que el sistema educatiu sigui inclusiu i que la població accedeixi a un sistema que promogui la igualtat d'oportunitats vitals per a les persones amb diferent origen social. La idea principal que hi ha darrere d'aquesta necessitat és que a través de la inversió en capital humà es pot promoure el creixement econòmic alhora que s'avança cap a un desenvolupament social equilibrat a llarg termini.

Aquest repte inclou diferents aspectes, que es manifesten tant en la possibilitat d'accedir a entorns educatius estimulants per a les persones que provenen d'entorns socials desafavorits, com a través de l'efecte asimètric de fenòmens com la repetició de curs en funció de l'origen socioeconòmic o l'evolució de les despeses de les famílies quan els seus membres més joves estan en etapes de formació.

Els indicadors d'aquest tercer repte ens mostren que, a Espanya, una de cada dues persones els pares de les quals tenien un nivell educatiu baix no ha assolit un nivell d'estudis superior al dels pares. Aquesta persistència dels nivells educatius baixos en dues generacions consecutives és més alta que la mitjana europea. A Europa, això li passa, de mitjana, a tan sols una de cada tres persones d'aquest grup. El més preocupant és que entre els més joves, persones d'entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys, la tendència és poc esperançadora, ja que la persistència en nivells educatius baixos de generació en generació ha augmentat en l'última dècada.

Cal assenyalar que el nostre país parteix d'una posició de desavantatge en nivells educatius de la població. L'any 2011, tres de cada quatre persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys tenien pares que només havien pogut assolir un nivell educatiu baix (és a dir, com a molt, havien completat l'ensenyament obligatori, que llavors arribava fins als catorze anys), mentre que, a Alemanya, aquell mateix any, això només li passava a una de cada deu persones d'aquestes edats, aproximadament. Sembla clar que la ràpida millora social que va tenir lloc al nostre país després de l'arribada de la democràcia va permetre que moltes persones d'origen humil poguessin accedir a un nivell d'ingressos més alt que el que tenien els seus pares. Aquest canvi social sense precedents ha estat clau perquè el recent informe de l'OCDE (2018b) ens situï entre els països amb un nivell de mobilitat intergeneracional d'ingressos relativament alt en el context europeu, en bona posició després dels països nòrdics.

Malauradament, aquest ascensor social, que ha resultat bastant eficaç en la millora d'ingressos, no sembla haver tingut tant d'èxit pel que fa a mobilitat educativa o ocupacional i, en línia amb altres països mediterranis, l'OCDE (2018b) constata un comportament pitjor de la mobilitat en l'educació o les ocupacions a Espanya. Les dades són reveladores: mentre que en la mitjana de l'OCDE la proporció de directius els pares dels quals eren treballadors manuals és de gairebé un de cada quatre, a Espanya no arriba a un de cada cinc. Igualment, la meitat dels fills de treballadors manuals mantenen aquest estatus a Espanya, mentre que en la mitjana de l'OCDE això passa només en un terç dels casos.

En els nostres resultats observem també aquest fre a l'ascensor social a través de l'educació en els més joves (entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys) tant a partir de la informació de dos mòduls d'EU-SILC (Estadístiques de la UE sobre renda i condicions de vida) del 2005 i el 2011 com a partir de l'EADA per al 2016. Confirmem, doncs, que, com subratllen Avram i Cantó (2017), per a persones amb un mateix nivell educatiu, l'origen social és un factor determinant de la qualitat de la seva feina i el seu salari, la qual cosa condemna a capes àmplies de la població a feines més insegures, més mal pagades i amb pitjors prestacions associades. A més, aquestes autores conclouen que, durant el període de crisi, l'avantatge social va permetre a les persones procedents de famílies amb més recursos afrontar millor els revessos econòmics d'aquella etapa. Recentment, els resultats de Salazar *[et al.]* (2019) suggereixen també que la crisi va reduir, al seu torn, les expectatives educatives de l'alumnat adolescent (catorze anys), especialment entre aquells alumnes amb competències dintre de la mitjana, la qual cosa manifesta l'augment del paper de l'origen social en les desigualtats educatives.

Un altre indicador que registra grans diferències segons l'origen socioeconòmic de l'alumnat és la repetició de curs en educació secundària. Si els pares tenen un nivell socioeconòmic baix, un de cada dos estudiants ha repetit algun curs, mentre que això només li passa a un de cada nou si els pares tenen un nivell socioeconòmic alt. García-Pérez *[et al.]* (2014) i Choi *[et al.]* (2016) conclouen que la repetició de curs no millora l'aprenentatge ni les competències de l'alumnat, i en molts casos té efectes negatius sobre el rendiment acadèmic. En conseqüència, aquestes diferències per origen socioeconòmic augmenten més la probabilitat d'abandó escolar dels alumnes procedents de famílies de nivell socioeconòmic baix.

L'origen social també té conseqüències sobre les competències adquirides per l'alumnat, tant en matemàtiques com, especialment, en comprensió lectora. El percentatge de persones que no assolixen competències suficients en tots dos àmbits era tres vegades més alt entre l'alumnat d'origen social baix que entre el d'origen social alt l'any 2015.

Finalment, un sistema educatiu inclusiu no hauria d'exigir una despesa privada considerable en llibres, material escolar, matrícules i qualsevol altra despesa lligada a l'aprenentatge a l'escola. Si passa això, la consecució dels objectius d'aprenentatge pot ser diferent segons el poder adquisitiu de les famílies en les quals conviu l'alumnat. Per analitzar si hi ha hagut canvis en el cost de l'educació per a les famílies espanyoles en l'última dècada, hem construït un indicador que mesura el percentatge de persones que viuen en famílies amb menors de vint-i-cinc anys en les quals la despesa privada en educació supera el 10% de la despesa familiar total. Aquestes despeses inclouen tant el cost de llibres de text com els pagaments regulars a centres educatius de primària, secundària, batxillerat, formació professional i educació superior (per matrícula, inscripció, etc.), així com els cursos de màster, d'idiomes o d'informàtica, i també els pagaments a acadèmies o professors particulars.

Els resultats revelen que l'any 2006 el 2,4% de la població es trobava en aquest grup i des de llavors aquesta xifra s'ha doblat. En l'actualitat, el 6% de les persones superen aquest nivell de despesa. El pes de les despeses privades en educació en relació amb la despesa total varia significativament entre famílies amb diferent nivell de renda, per la qual cosa el percentatge de població que gasta en béns o serveis lligats a l'educació més del 10% de la seva despesa total augmenta a mesura que ho fa la renda familiar. Només el 2,5% de la població que pertany al 20% més pobre (primer quintil) dedica més del 10% de la seva despesa a béns o serveis educatius, mentre que en la població que pertany al 20% més ric la proporció és gairebé del 14%. En tots els nivells de renda, la població que incorre en aquestes despeses ha augmentat del 2006 al 2017, i s'ha duplicat en el cas dels més pobres i triplicat en el dels més rics.

DESPESES EDUCATIVES PER NIVELLS DE RENDA I EDUCACIÓ PRIVADA, PÚBLICA I CONCERTADA

L'evolució de les despeses privades de les famílies en educació quan els seus membres més joves estan en etapes de formació és rellevant per mesurar fins a quin punt l'accés a una educació de qualitat exigeix que les llars tinguin un nivell d'ingressos mitjà o alt i frena les possibilitats educatives de les famílies més modestes.

Per analitzar detalladament les despeses educatives per nivells de renda, presentem una explotació addicional de l'Enquesta sobre despesa de les llars en educació (EGHE, per les seves sigles en castellà), que es va dur a terme en el curs 2011-2012 amb l'objectiu de valorar el cost de béns i serveis adquirits per les famílies espanyoles en educació i que permet estimar la inversió mitjana per estudiant que suposa per a les llars cursar estudis en els diferents nivells educatius. Aquesta enquesta la va realitzar l'Institut Nacional d'Estadística (INE) en el marc de l'Enquesta de pressupostos familiars, a partir d'un mòdul pilot dut a terme l'any 2007.

DESPESES EDUCATIVES PER NIVELLS DE RENDA I EDUCACIÓ PRIVADA, PÚBLICA I CONCERTADA

Pel que fa al pes de l'alumnat per titularitat del centre, es comprova que la major part dels deu milions d'alumnes de tots els nivells educatius (des d'educació infantil fins a la universitat) estan matriculats en centres públics: de cada deu alumnes, set estan matriculats en centres públics, dos en centres privats concertats i un en centres privats sense concert. Entre els alumnes de l'ensenyament públic és més habitual que l'alumnat només assisteixi a classes regulars i no accedeixi a serveis i activitats extraescolars en el centre, com es pot apreciar en la Figura 10 (només dos de cada deu alumnes ho fan) o a activitats complementàries (sis de cada deu). En contrast, l'alumnat matriculat en centres de titularitat privada però concertats amb l'administració educativa assisteix molt més a serveis i activitats extraescolars en el centre (gairebé quatre de cada deu alumnes) i a activitats complementàries (gairebé nou de cada deu).

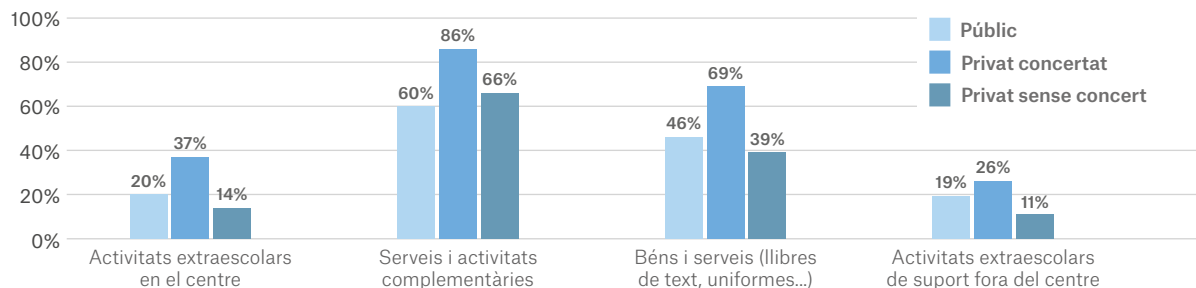
Si s'analitza la despesa mitjana per estudiant segons la titularitat del centre (Figura 10), s'aprecia que el cost anual que té per a una família matricular un alumne en un

centre públic enfront d'un de concertat és la meitat, i menys de la quarta part si es compara amb un centre privat. Els elements que representen un cost més elevat per a les famílies que acudeixen a centres públics són els llibres de text i els uniformes, juntament amb els serveis i les activitats complementàries que s'ofereixen al centre.

Per fer una anàlisi més profunda sobre el diferent esforç econòmic que poden fer les famílies en béns i serveis educatius segons el seu nivell de renda, calculem la despesa mitjana en educació segons la renda disponible de la família. En la Figura 12 es pot comprovar que la despesa en educació no creix de manera proporcional a la renda disponible, sinó que les diferències entre grups es fan més acusades a mesura que augmenta la renda familiar. La despesa anual mitjana en educació de les famílies més pobres és de 422 euros, menys de la meitat del que gasten les famílies de classe mitjana, que suposa 928 euros, mentre que les famílies més riques gasten de mitjana 3.136 euros, quasi dues vegades i mitja el que gasten les famílies de classe mitjana.

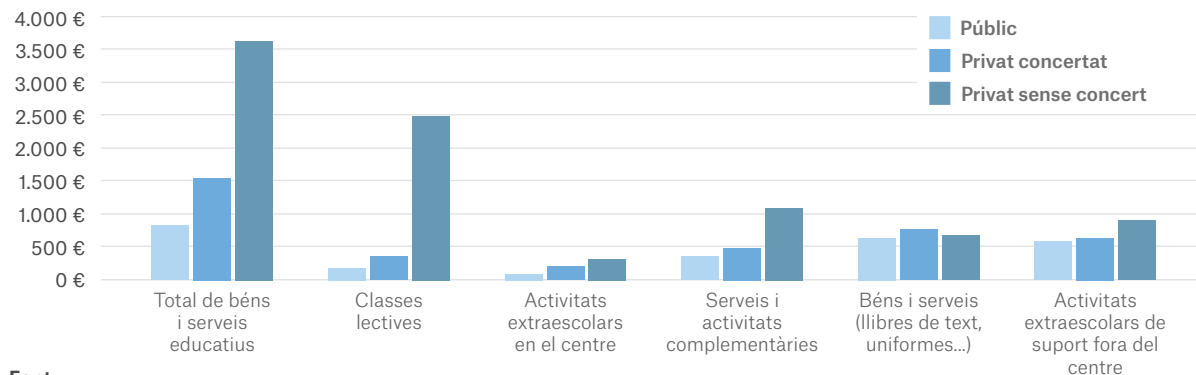
DESPESES EDUCATIVES PER NIVELLS DE RENDA I EDUCACIÓ PRIVADA, PÚBLICA I CONCERTADA

Figura 10. A l'escola pública es desenvolupen menys activitats complementàries.
% d'alumnes que utilitzen diferents béns i serveis educatius per titularitat del centre, curs 2011-2012.

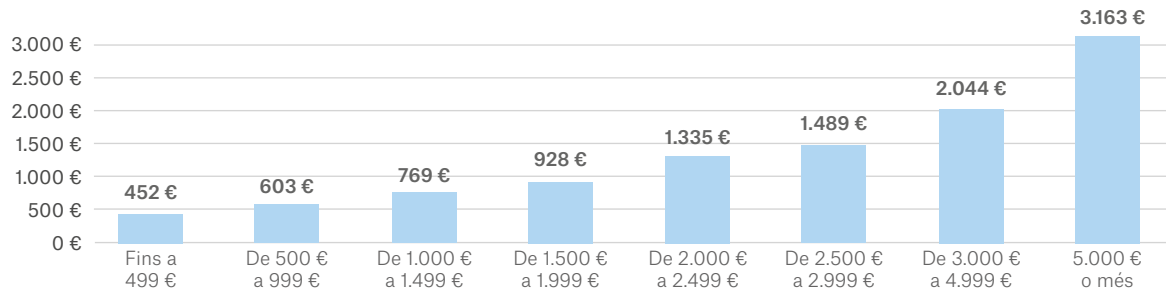
Font:
Enquesta sobre despesa de les llars en educació, Institut Nacional d'Estadística (INE).

Figura 11. El que costa estudiar. Despesa mitjana per estudiant en diferents béns i serveis educatius segons la titularitat del centre, curs 2011-2012, en euros per any.

Font:
Enquesta sobre despesa de les llars en educació, Institut Nacional d'Estadística (INE).

Figura 12. Les famílies riques gasten més.
Despesa anual mitjana en educació per nivell de renda mensual, curs 2011-2012.

Font:
Enquesta sobre despesa de les llars en educació, Institut Nacional d'Estadística (INE).

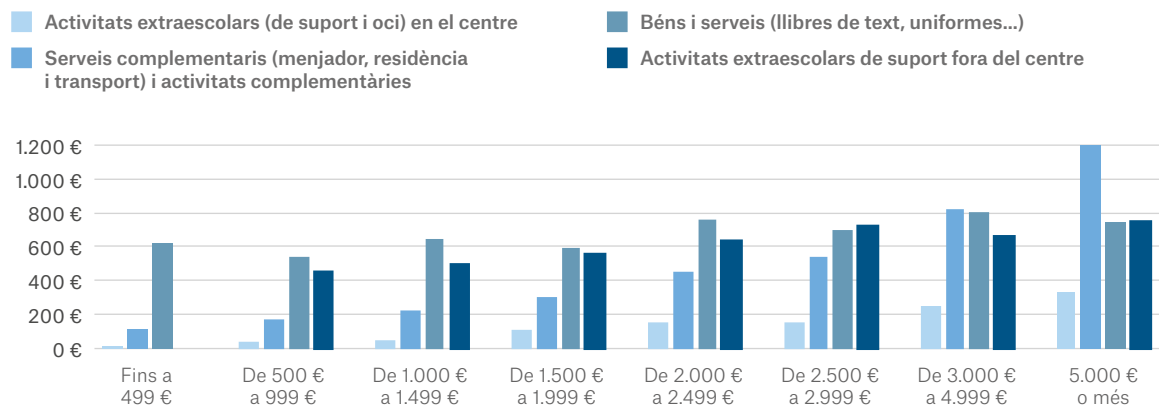
DESPESES EDUCATIVES PER NIVELLS DE RENDA I EDUCACIÓ PRIVADA, PÚBLICA I CONCERTADA

Finalment, en la Figura 13 es distingeix entre els diferents tipus de béns i serveis en els quals gasten les famílies. Les despeses en llibres de text, uniformes, etc., i activitats extraescolars de suport fora del centre són les que proporcionalment són més importants en la factura educativa de les famílies més humils, ja que el seu

cost no és gaire diferent per als diversos nivells de renda. En canvi, altres despeses en serveis complementaris, com ara menjador, residència o transport, i activitats extraescolars en el centre, tenen més pes en la factura educativa com més alt és el nivell de renda familiar.

Figura 13. Educació: en què gasten les famílies.

Les famílies més pobres gasten, sobretot, en llibres de text i uniformes, així com en activitats extraescolars fora del centre. Despesa mitjana (anual) per nivell de renda (mensual), segons tipus de béns i serveis educatius, curs 2011-2012:

Font:
Enquesta sobre despesa de les llars en educació, Institut Nacional d'Estadística (INE).

Finalment, en aquest repte considerem molt important mesurar el grau de segregació per origen social de l'alumnat a les escoles. La literatura que estudia les conseqüències de la segregació de l'alumnat en diferents centres segons el seu origen socioeconòmic identifica efectes tant en l'aprenentatge i les competències com en la integració social, i conclou que la segregació és un fre important perquè l'escola tingui un paper determinant en la cohesió social. Com més segregada estigui l'escola, més reproduirà i perpetuarà les desigualtats ja existents en la societat, implicant els beneficis de la barreja social. Per mesurar la segregació, hem utilitzat un indicador molt senzill que, a més, permet mesurar la segregació en cada grup socioeconòmic d'interès (alumnes d'origen social baix, mitjà i alt) respecte de la de tot el sistema educatiu. La interpretació d'aquest índex de segregació local és, a més, molt intuïtiva i de fàcil comprensió: es tracta del percentatge d'alumnes que haurien de canviar de centre perquè no hi hagués cap segregació en el sistema educatiu.

Els resultats revelen que la segregació escolar és un fenomen de caràcter més aviat estructural i presenta pocs canvis en el període d'anàlisi: se situa entre el 21,4% i el 23,8%, amb una certa tendència a la baixa entre els anys 2003 i 2012, i un lleuger increment des d'aleshores fins al 2015. Aquest resultat indica que, perquè no hi hagués segregació escolar per origen socioeconòmic, entre un de cada cinc i un de cada quatre alumnes haurien de canviar de centre escolar. El 80% d'aquesta segregació s'explica per la concentració de l'alumnat d'origen socioeconòmic alt i baix en determinats centres, és a dir, gairebé un de cada dos alumnes d'origen social alt o baix haurien de canviar de centre perquè no hi hagués segregació. En contrast, l'alumnat d'origen socioeconòmic mitjà contribueix només al 20% de la segregació total, la qual cosa indica que aquest alumnat està molt més ben distribuït per centres.

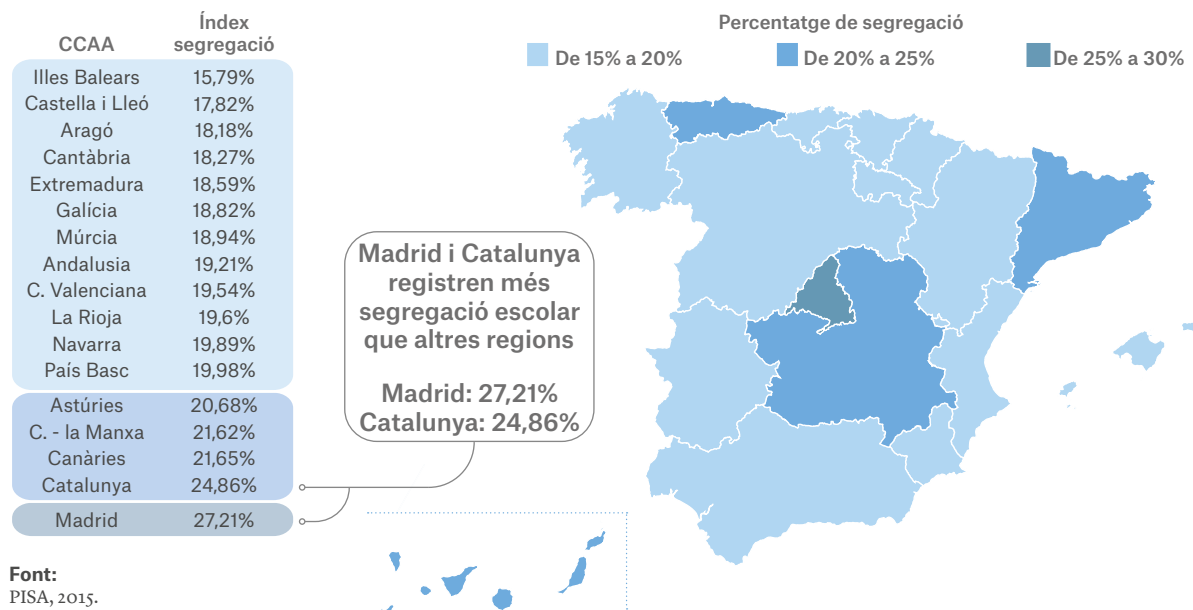
SEGREGACIÓ A LES AULES PER NIVELL SOCIOECONÒMIC: ÀMBIT URBÀ I RURAL

La segregació escolar espanyola s'explica per la concentració d'alumnat d'origen socioeconòmic alt en uns determinats centres i d'alumnat d'origen socioeconòmic baix en uns altres. El primer factor (segregació d'alumnes d'alt nivell socioeconòmic) té una mica més de pes en la segregació total. Si analitzem les diferències en segregació escolar per comunitats autònomes (Figura 14), podem comprovar que les comunitats autònomes més segregades són Madrid i Catalunya, a una distància considerable de totes les altres. Això ens porta a pensar que hi ha diversos ele-

ments diferencials d'aquests territoris que poden estar afavorint l'augment de la segregació escolar per origen social. D'una banda, aquestes diferències es podrien explicar perquè la segregació residencial és més elevada a les grans ciutats i perquè els centres privats i concertats tenen més pes en aquestes regions. D'altra banda, és molt probable que la generalització de polítiques educatives de districte únic i reformes en la legislació pel que fa a les puntuacions per a l'accés als centres, particularment en el context madrileny, tinguin un paper rellevant en l'explicació d'aquest fenomen.

Figura 14. Aules i diversitat social.

Percentatge d'alumnes que haurien de canviar de centre escolar perquè no hi hagués segregació per origen socioeconòmic el 2015, per comunitats autònomes.

LA SITUACIÓ A EUROPA

El funcionament del sistema educatiu espanyol presenta algunes diferències rellevants amb el d'altres estats membres de la Unió Europea. En general, aquestes diferències tenen més a veure amb els resultats acadèmics adequats i amb el fet que el sistema no és prou inclusiu que amb l'accés a l'educació.

En el repte d'accés a una educació de qualitat s'han seleccionat dos indicadors clau: el que mesura el percentatge de persones que no assoleixen un nivell educatiu alt i el que mesura el percentatge de persones que abandonen els estudis després de l'educació obligatòria (abandó escolar prematur). El primer mesura el percentatge de persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys que no s'han graduat en estudis universitaris o equivalents, i el segon, el percentatge de persones d'entre divuit i vint-i-quatre anys que, independentment que hagin finalitzat satisfactòriament la primera etapa de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO), no continuen els seus estudis. Pel que fa al primer indicador, el nostre país està per sobre de la mitjana europea. L'any 2017, el 35% de la població havia assolit un nivell educatiu alt, mentre que la mitjana europea era del 31%. En el segon indicador, Espanya és a la cua d'Europa, amb un 18,3% de persones que abandonen prematurament el sistema educatiu, la qual cosa suposa gairebé el doble de la mitjana europea (10,6%).

Els indicadors seleccionats per al repte de tenir la possibilitat d'obtenir coneixements adequats que contribueixin al desenvolupament de la societat són les competències en matemàtiques a secundària i les de coneixements d'una llengua estrangera en els adults. Pel que fa al primer indicador, actualment Espanya se situa lleugerament per sobre de la mitjana europea, amb una millora, en els darrers anys, de la seva posició en el rànquing, que ha passat del vintè lloc al quinzè. Respecte al segon indicador, el nostre país té un 10% de població més que la mitjana europea que no ha assolit les competències suficients en llengües estrangeres, i forma part del grup dels països europeus amb pitjors resultats en coneixements d'idiomes (Regne Unit, Romania, Hongria i Bulgària).

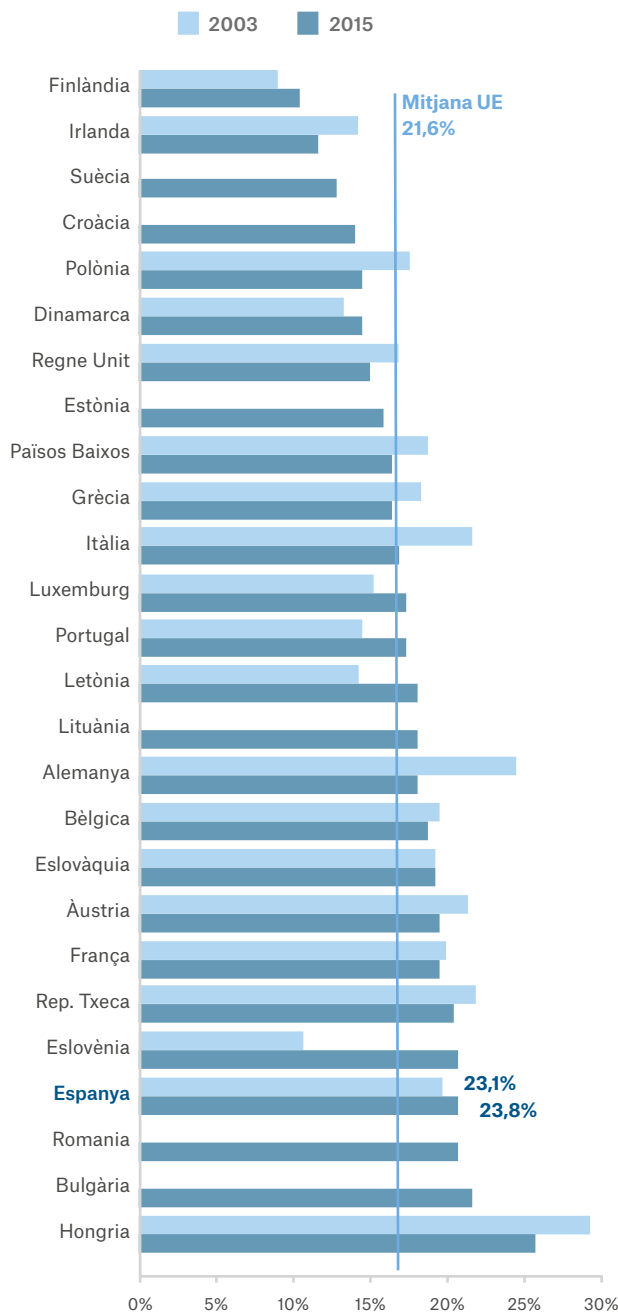
L'anàlisi es completa avaluant la necessitat de tenir un sistema educatiu inclusiu i no segregat per origen social. Per a aquesta anàlisi, s'han seleccionat dos indicadors rellevants: la persistència intergeneracional d'un nivell educatiu baix i la segregació escolar per nivell socioeconòmic. El primer d'aquests indicadors mesura el percentatge de persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys que tenen pares amb un nivell d'estudis baix i que no han assolit un nivell educatiu superior al dels pares. Espanya se situa molt per sobre de la mitjana europea, la qual cosa revela que la persistència d'un baix nivell educatiu és alta en relació amb altres països europeus. Tan sols una de cada dues persones amb pa-

res que tenen un nivell educatiu baix aconseguix superar el nivell educatiu dels seus progenitors, mentre que en la mitjana europea ho aconseguixen dues de cada tres. Aquest resultat podria estar lligat a la generalització tardana dels estudis mitjans i superiors a Espanya, que encara es reflecteix en els resultats de la població d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys. El que resulta preocupant és que el percentatge de persones d'entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys amb un nivell educatiu baix que tenen pares amb un nivell educatiu també baix ha augmentat en l'última dècada. És un senyal d'alerta que la tendència d'aquest últim indicador sigui creixent.

Un treball recent de Murillo i Martínez-Garrido (2018) conclou que Espanya és un dels països amb un grau més alt de segregació escolar per nivell socioeconòmic als quinze anys (tercer curs de secundària), amb xifres pròximes a les de diversos països de l'Est i molt allunyades dels nivells de segregació dels països de l'Eurozona. Els nostres resultats, després d'haver utilitzat la mateixa font d'informació que aquests autors, confirmen aquestes conclusions (Figura 15). Espanya se situa a la cua dels països de la UE pel que fa al nivell de segregació escolar per nivell socioeconòmic, amb un 10% més el 2015 que la mitjana dels països europeus. Mentre a Espanya un de cada quatre alumnes hauria de canviar de centre perquè no hi hagués segregació escolar, en la mitjana dels països, aquesta proporció seria tan sols d'un de cada cinc. L'any 2015, Finlàndia es va situar al capdavant de la Unió Europea, amb el 17%, i Espanya, amb un nivell de segregació superior al 23%, és, juntament amb Hongria, Bulgària i Romania, a la cua del rànquing de països en aquesta necessitat.

Figura 15. Nivells alts de segregació escolar en el context de la UE.

% d'alumnes que haurien de canviar de centre escolar perquè no hi hagués segregació per nivell socioeconòmic.

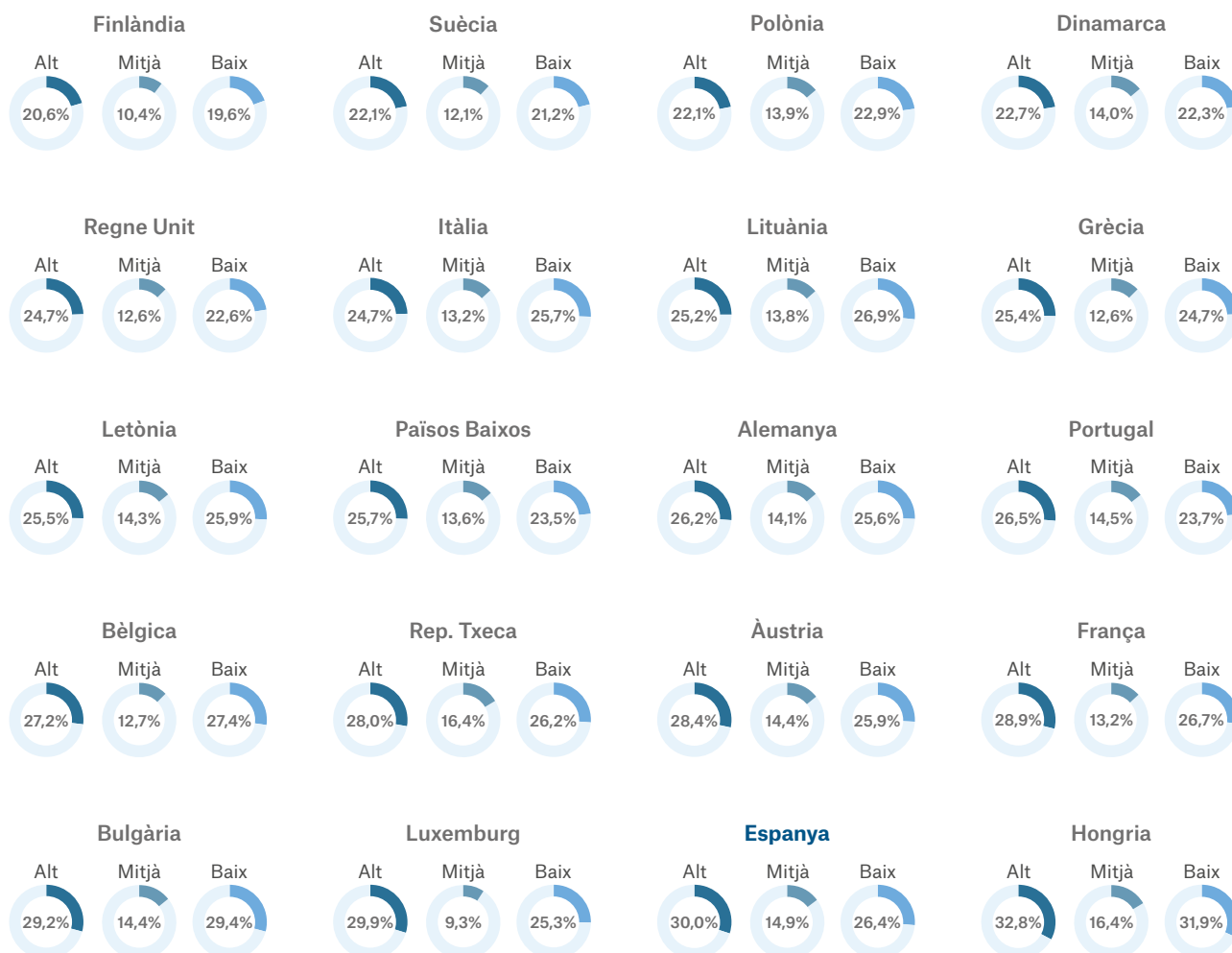
Font:
PISA, 2003 i 2015.

En un context d'alt nivell de segregació, resulta interessant analitzar si el que més impulsa la segregació al nostre país és que els grups de nivell socioeconòmic més alt o més baix estiguin més segregats. En la Figura 16 observem que el que més explica la segregació total a Espanya és que l'alumnat amb un origen socioeconòmic alt i baix està més concentrat en determinats centres del que ho està en la població en general i,

dins d'aquests dos grups, el més segregat és l'alumnat d'origen socioeconòmic alt. De fet, atesos els resultats d'aquest grup, Espanya se situa com el segon país més segregat d'Europa, només per darrere d'Hongria, mentre que, per nivell de segregació del grup d'origen socioeconòmic baix, el nostre país és més similar a França i està menys segregat que Bèlgica.

Figura 16. Nivells alts de segregació escolar, sobretot en els extrems d'origen social.

% d'alumnes de cada grup d'origen socioeconòmic que haurien de canviar de centre escolar perquè no hi hagués segregació (UE països seleccionats 2015).

Font:
PISA, 2015.

Figura 17. Resum de la posició d'Espanya en el rànquing de necessitats socials relacionades amb l'educació a la UE.

RÀNQUING

Primer repte:

Tenir accés a una educació de qualitat

No assolir un nivell educatiu alt:

% de persones que no s'han graduat en estudis terciaris (de vint-i-cinc a seixanta-quatre anys).

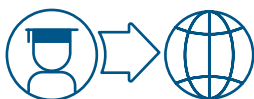

Abandó escolar prematur:

% de persones d'entre divuit i vint-i-quatre anys que han patit abandó escolar prematur.

Segon repte:

Tenir la possibilitat d'obtenir resultats acadèmics adequats per viure en una societat desenvolupada

Competències insuficients en matemàtiques a secundària:

% de persones que no assoleixen les competències considerades suficients en matemàtiques a secundària.

Competències insuficients en domini d'una llengua estrangera:

% de persones que no assoleixen les competències considerades suficients en una llengua estrangera.

Tercer repte:

Tenir un sistema educatiu accessible i inclúsiu per als més vulnerables

Persistència intergeneracional del nivell educatiu baix:

% de persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys amb pares amb un nivell d'estudis baix que no han superat aquest nivell educatiu

Nivell de segregació a les aules:

% de persones que haurien de canviar d'escola perquè no hi hagués segregació.

Font:

Elaboració pròpia amb dades procedents del Ministeri d'Educació i Formació Professional, PISA, Eurostat, PIACC.

Posició d'Espanya en el rànquing de necessitats socials relacionades amb l'educació a la UE

Figura 18. Abandó escolar prematur.

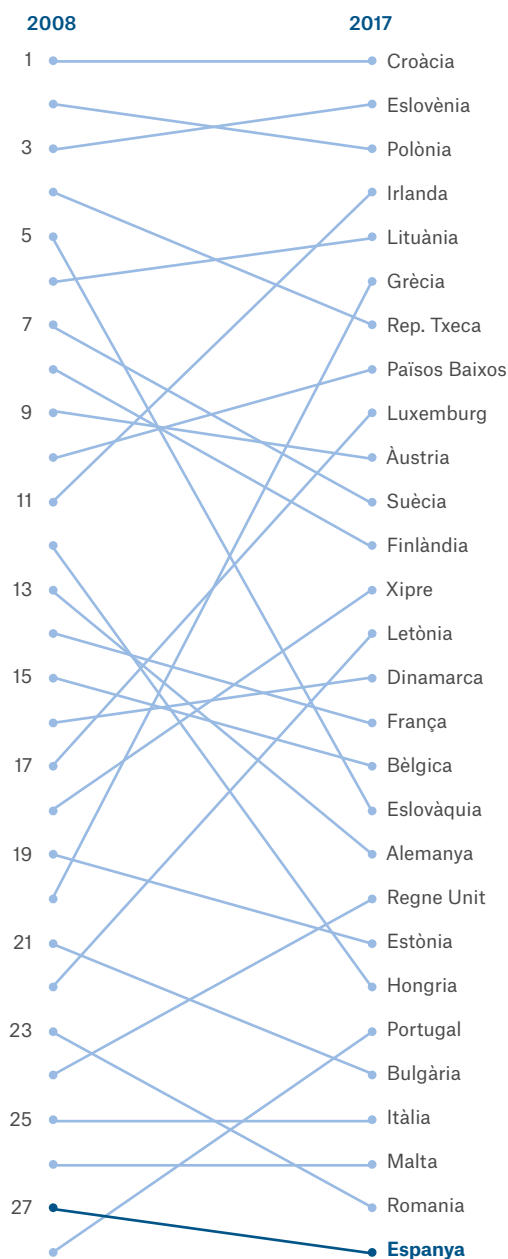
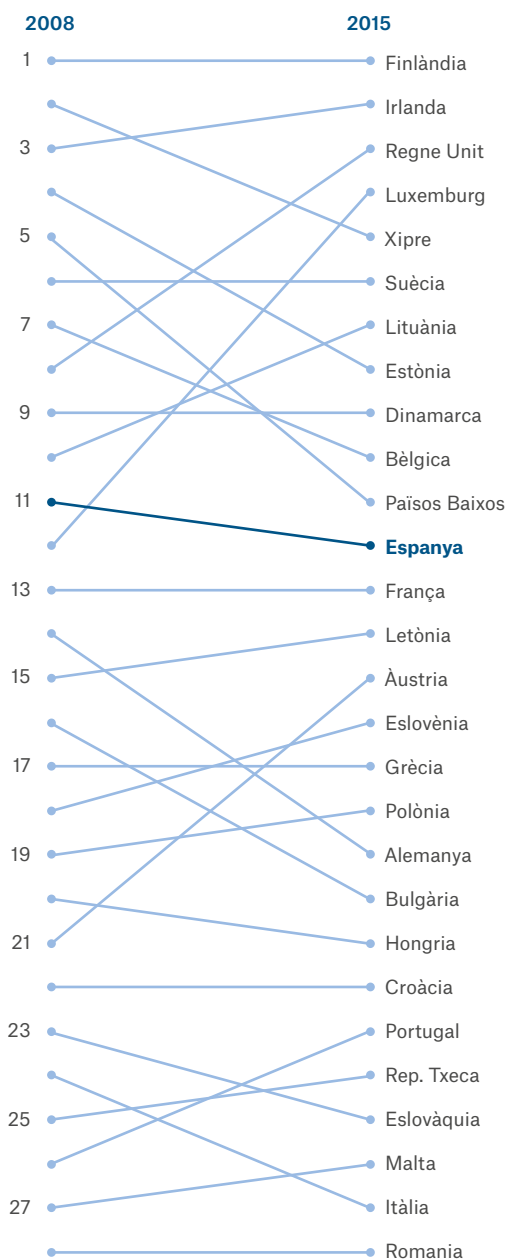

Figura 19. No assolir un nivell educatiu alt.

Nota:
*La dada de Malta per al 2008 correspon al 2009.

Figura 20. Competències insuficients en matemàtiques a secundària.

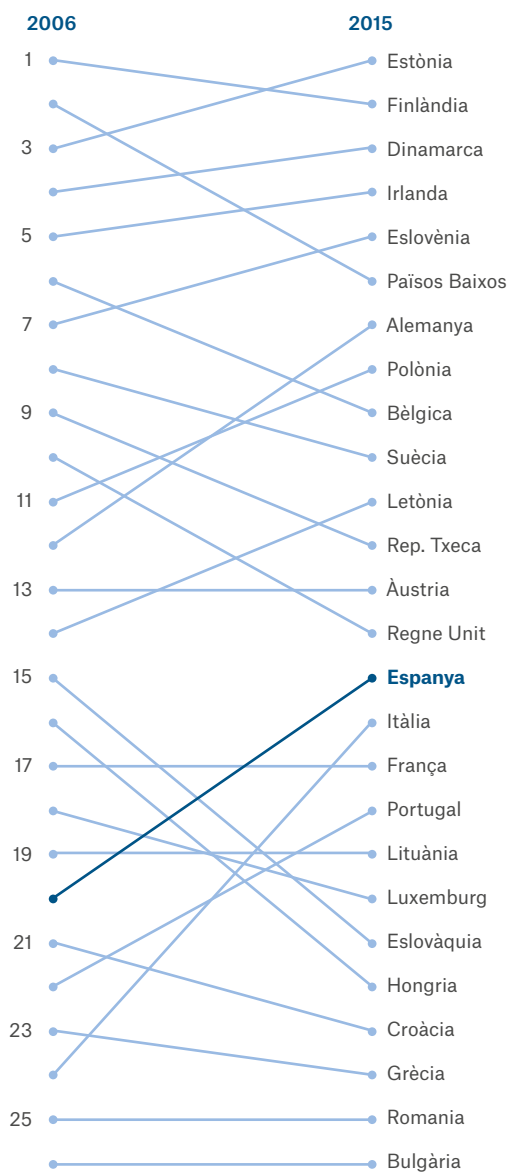
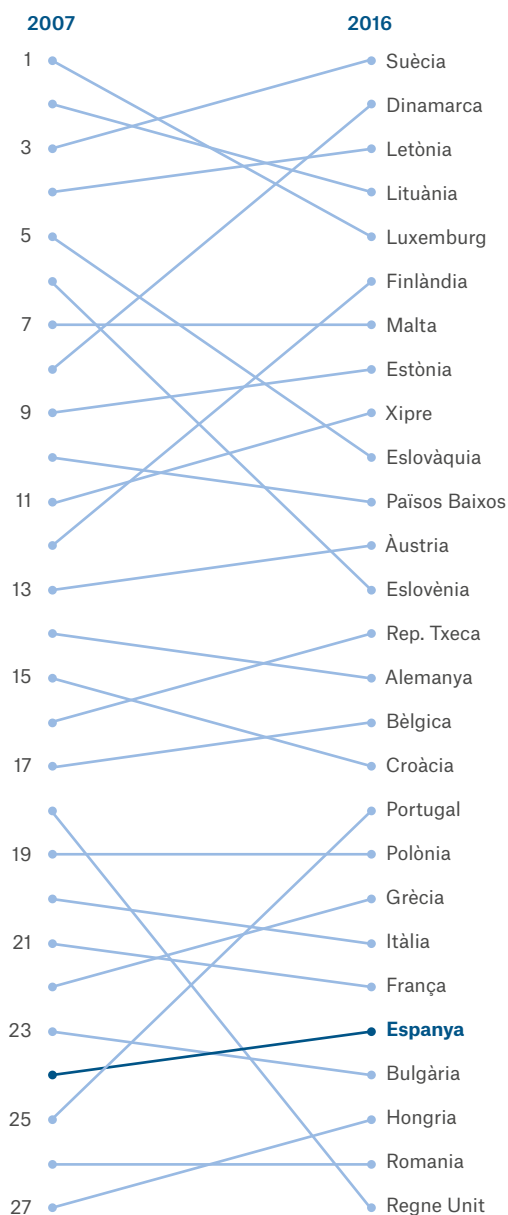

Figura 21. Competències insuficients en domini d'una llengua estrangera.

Nota:
*Les dades de Luxemburg i els Països Baixos per al 2007 corresponen al 2011.

Figura 22. Persistència intergeneracional del nivell educatiu baix.

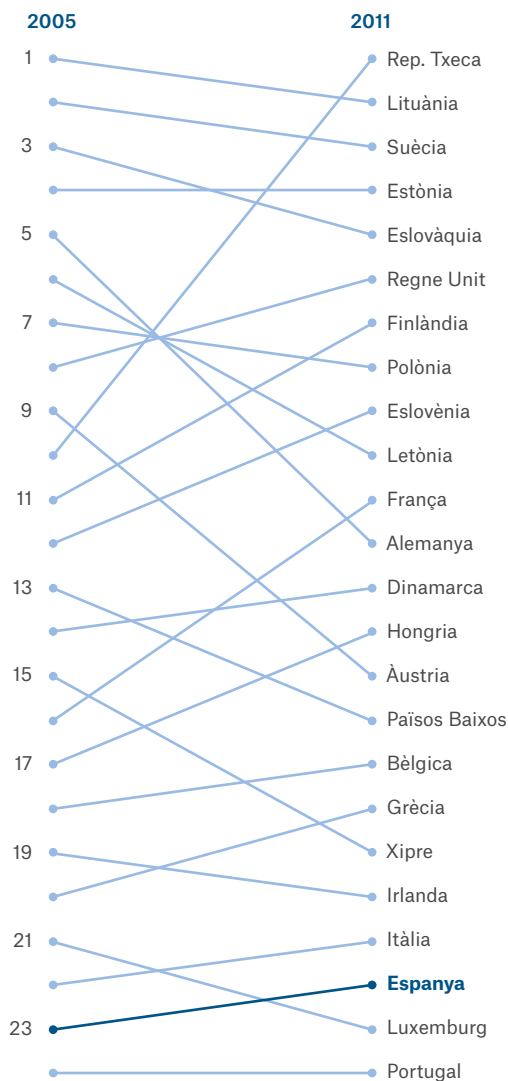
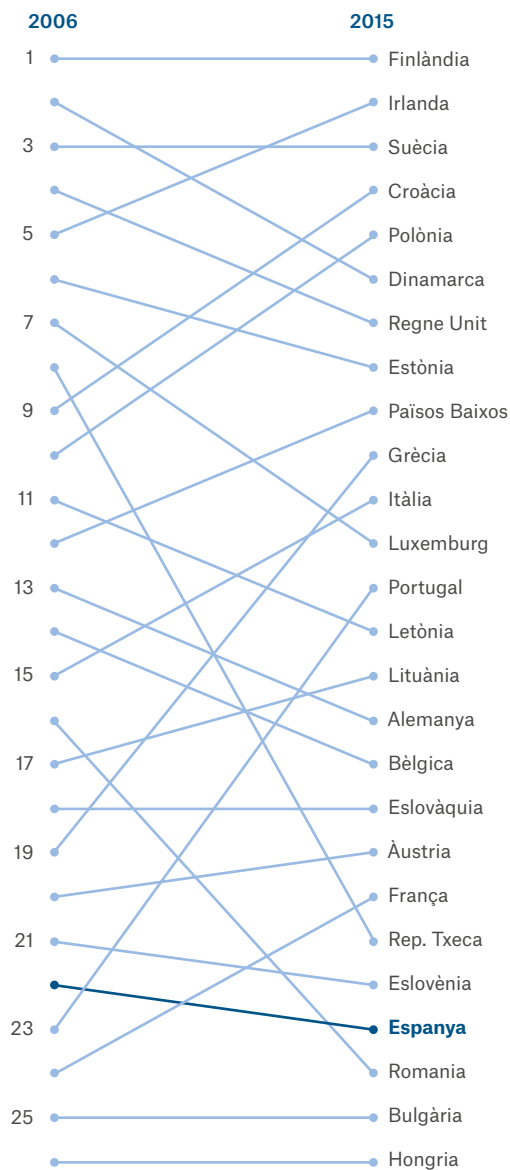

Figura 23. Nivell de segregació a les aules.

Font:
Elaboració pròpia amb dades procedents del Ministeri d'Educació i Formació Professional, PISA, Eurostat, PIACC.

POLÍTIQUES PÚBLIQUES

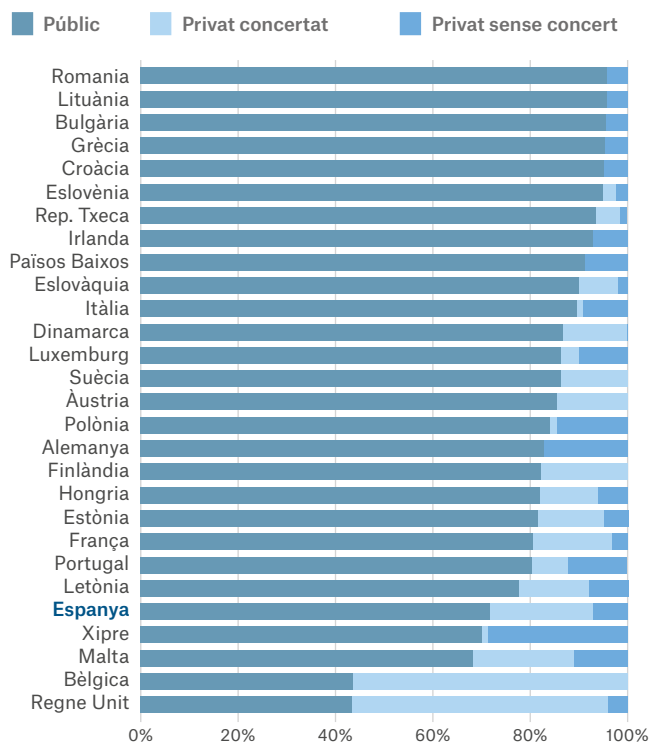
La situació comparada d'Espanya en els diferents àmbits descrits en l'apartat anterior està clarament vinculada amb la dotació de recursos dedicats al sistema educatiu i al tipus de disseny triat per a les polítiques educatives. De la mateixa manera que l'educació en qualsevol societat pot actuar com a reproductor o reductor de les desigualtats d'origen, l'ambició dels responsables públics de la presa de decisions quant al compromís pressupostari en aquest àmbit determina l'impacte final de l'educació en la societat i el grau en què es cobreixen les necessitats educatives de les llars.

En aquest context comparat, l'experiència espanyola és força singular, ja que Espanya és un dels pocs països europeus on les administracions públiques financen a través de diferents vies l'ensenyament privat. A la majoria dels països europeus, la forma més habitual d'organització del sistema educatiu és un sistema molt generalitzat d'ensenyament públic, amb un accés més limitat a través d'institucions privades. En la pràctica, després del Regne Unit i Bèlgica, Espanya és el país on més pes té l'ensenyament concertat quant al nombre d'estudiants (Figura 24). Atès que diversos estudis han mostrat que els centres concertats acullen una proporció elevada d'estudiants de famílies de nivell socioeconòmic alt, aquesta mena de despesa en concerts educatius té caràcter regressiu, és a dir, afavoreix més els més rics.

Com en la resta dels informes sobre necessitats socials a Espanya de l'Observatori Social de "la Caixa", tot

seguit es presenten indicadors referits tant al volum de recursos invertits com a la intensitat de la protecció oferta, a més d'indicadors de polítiques destinades específicament a la cobertura de necessitats socials.

Figura 24. % d'alumnes en cada tipus d'ensenyament, 2016.

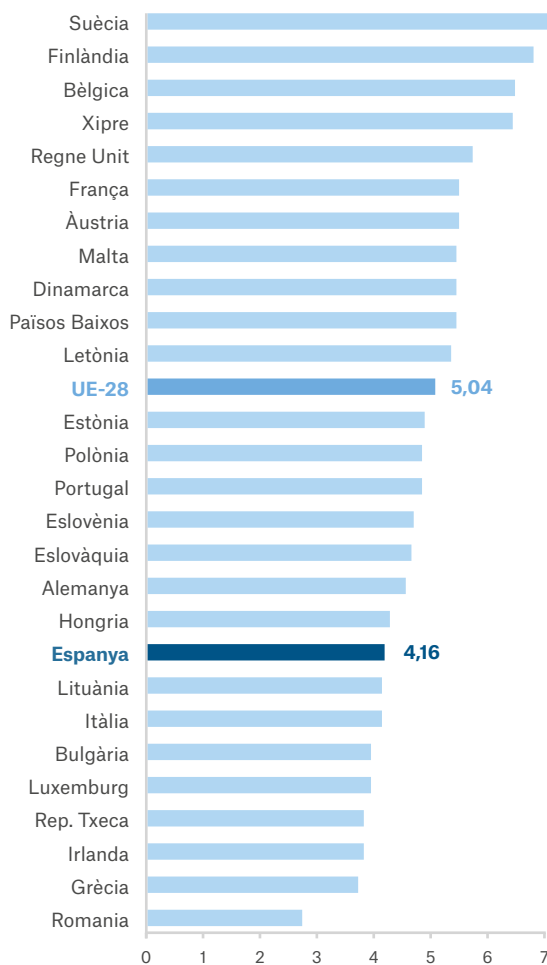
Font: Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

Una baixa despesa educativa en el context comparat

Un dels trets que millor defineixen les característiques de les restriccions a les quals s'enfronten les polítiques educatives a Espanya és l'assignació d'un volum relatiu de recursos menor (4,2% del PIB) que el de la mitjana dels països europeus (més del 5% del PIB). Des del 2009, aquesta despesa s'ha anat reduint de manera gradual, i actualment Espanya es caracteritza, juntament amb altres països mediterranis, per dedicar una dotació pressupostària menor al sistema educatiu –encara que amb més despesa relativa que Itàlia i Grècia.

El descens progressiu de la natalitat i l'estrenyiment de la base de la piràmide de població espanyola, no compensats pels fluxos migratoris, fan que els indicadors de volum de despesa puguin no reflectir bé la intensitat protectora d'aquesta. Un indicador més directe és la despesa pública per alumne. El càlcul d'aquest indicador per als diferents països de la UE confirma el retrat anterior, ja que Espanya presenta, novament, un nivell inferior a la mitjana de la UE (un 10% menys que la mitjana europea).

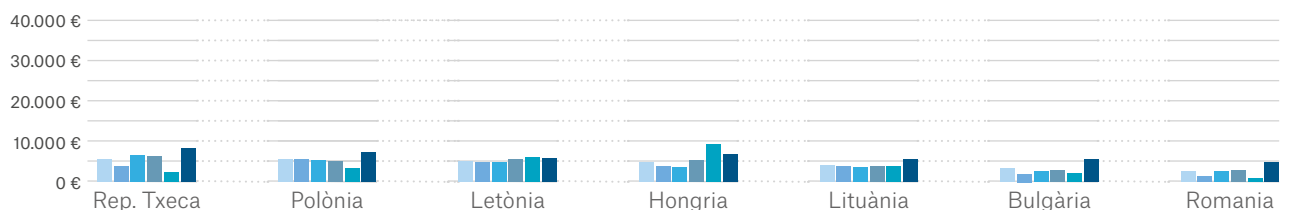
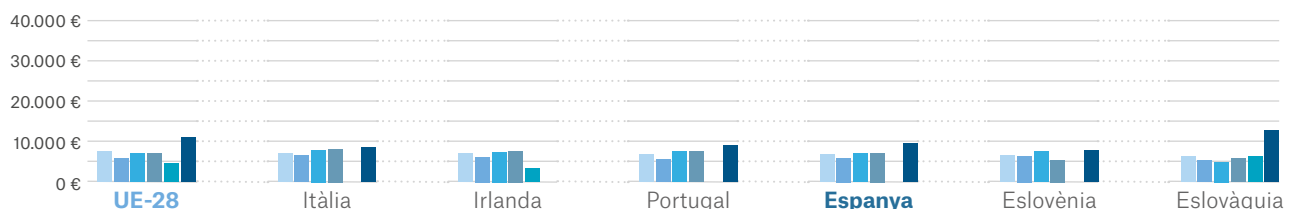
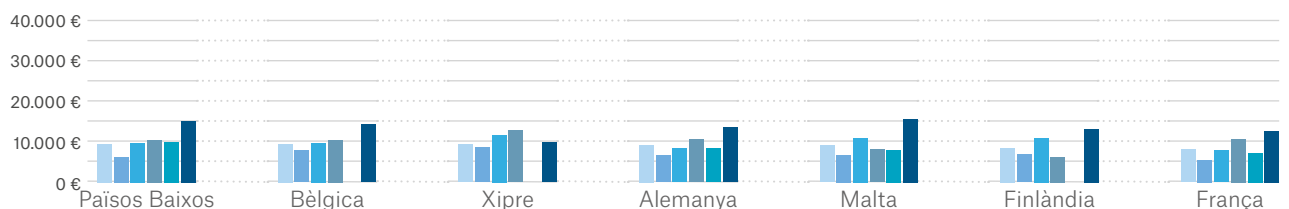
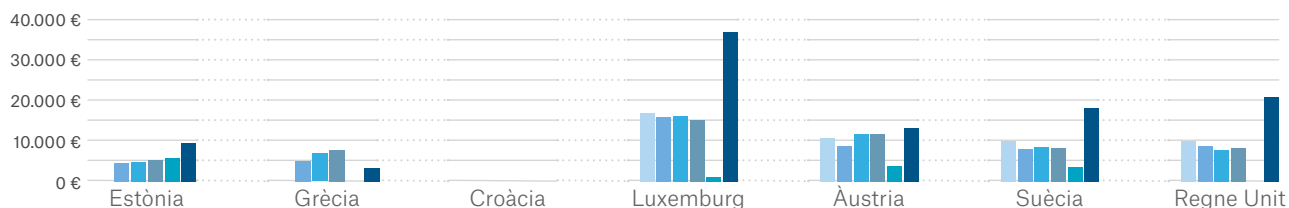
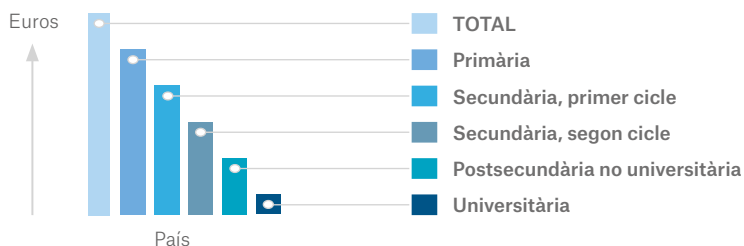
Figura 25. Despesa en educació sobre el PIB, 2015.

Font: Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

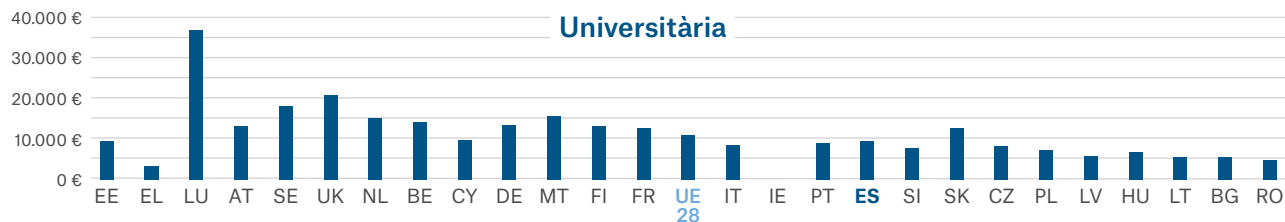
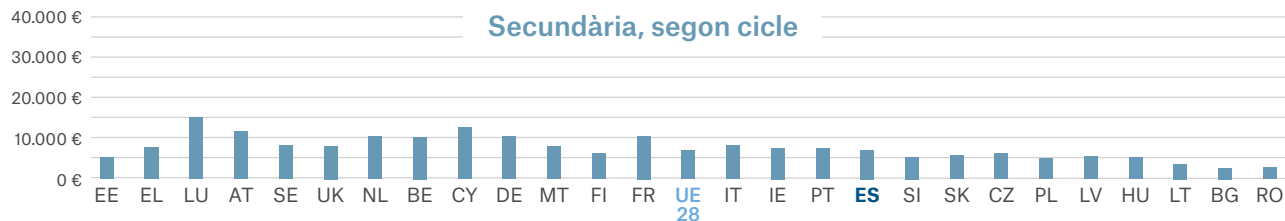
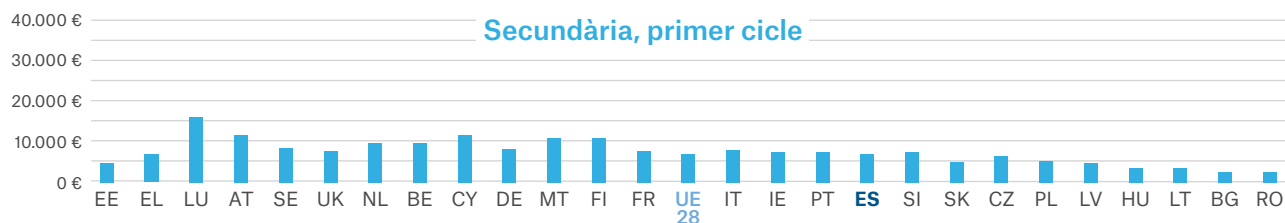
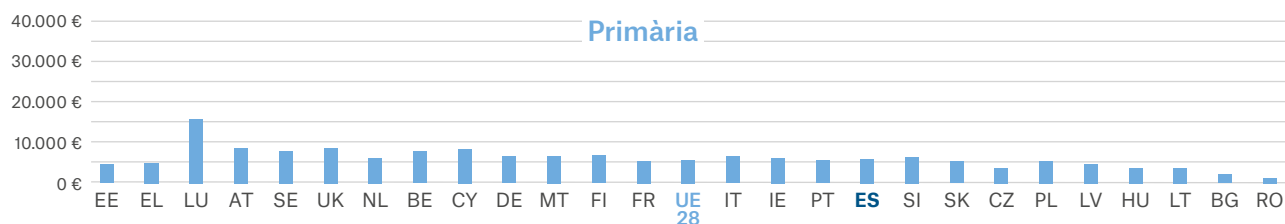
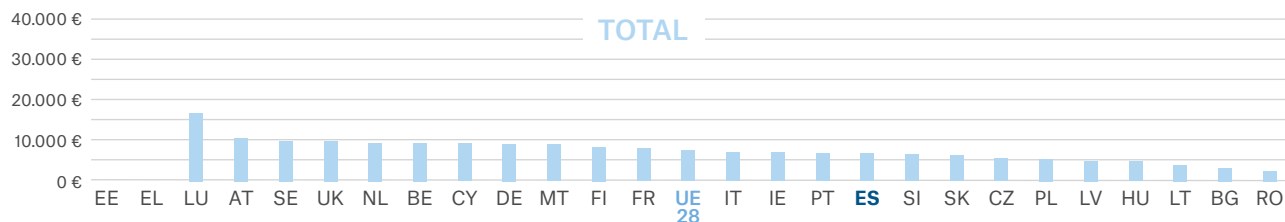
Figura 26. Despesa pública en euros per alumne en els diferents nivells educatius, a paritat de poder adquisitiu, 2015.

Comparativa de despesa pública per alumne en els diferents nivells educatius en paritats de poder adquisitiu, 2015, dins de cada país.

Font: Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

Comparativa de despesa pública de països de la UE-28 per alumne en els diferents nivells educatius en paritats de poder adquisitiu, 2015, per categories.

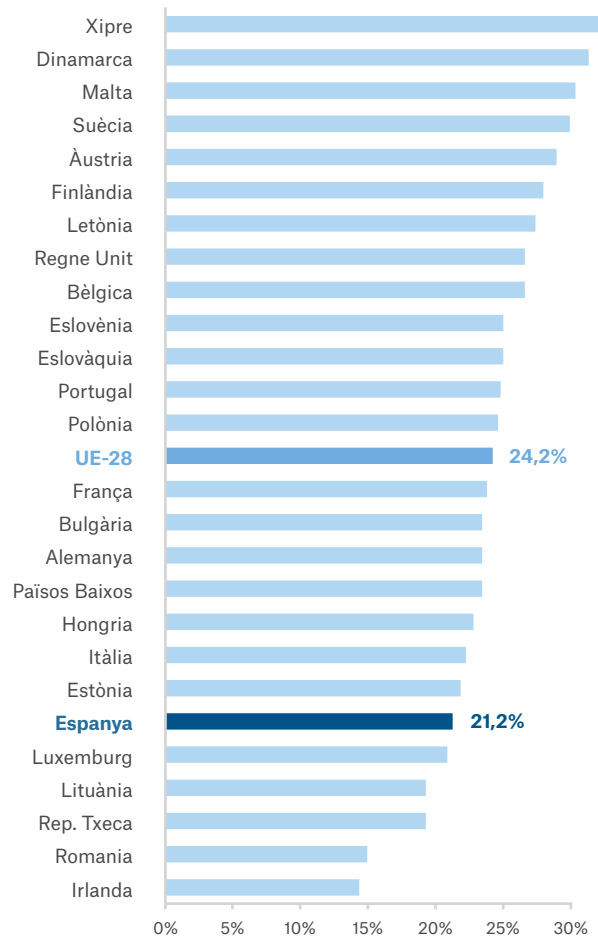

Font: Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

Aquesta intensitat relativa menor del conjunt de la despesa no es manifesta de la mateixa manera en els diferents nivells educatius. Està lleugerament per damunt de la mitjana de la Unió Europea en educació primària i en el segon cicle de secundària, i entorn de la mitjana en el primer cicle de secundària. En els dos primers nivells citats, Espanya representa just la mediana dels vint-i-set països per als quals hi ha dades. Destaca, en sentit negatiu, la bretxa que encara hi ha en la inversió de recursos per cada estudiant universitari (un 14% inferior a la mitjana de la UE). En aquest nivell educatiu, Espanya gasta menys que tots els països que tenen una renda mitjana superior, tret d'Itàlia, i l'esforç també és inferior al d'alguns països amb menor renda. La xifra és gairebé una quarta part inferior a la mitjana de la UE i, a més, la tendència des del començament de la dècada ha estat decreixent.

Un indicador habitual de la intensitat relativa de la despesa en educació que complementa l'anterior és la despesa per alumne expressada com a proporció del PIB per capita. Aquest indicador ofereix una mesura de la intensitat de l'esforç que fa una societat en educació respecte al seu nivell de desenvolupament econòmic i permet rebaixar l'efecte de les diferències de riquesa i població en les comparacions entre països. El càlcul d'aquest indicador per als països de la Unió Europea amb informació disponible ofereix un resultat pitjor que els anteriors. Espanya se situa en l'últim quartil, a més distància de la mitjana europea que en els indicadors anteriors. Una dada rellevant és que no sembla que hi hagi una relació estadística clara entre el nivell de renda dels països i aquest esforç relatiu, per bé que, en general, aquest és inferior a la mitjana als països amb menor riquesa.

Figura 27. Despesa per alumne com a % del PIB per capita, 2015.

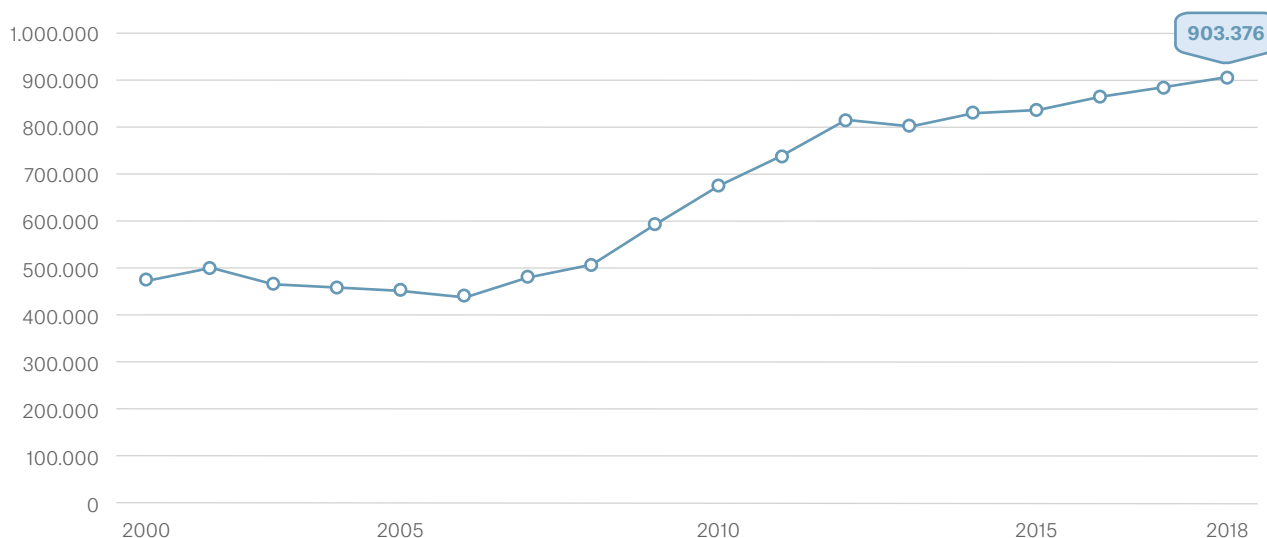
Font:
Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

La contenció de la despesa en beques

Dos indicadors rellevants per mesurar l'assoliment del primer repte proposat –tenir accés a una educació de qualitat– eren el percentatge d'alumnes que accedien als diferents nivells educatius i la incidència del problema de l'abandó escolar. En tots els països, un factor de millora de tots dos indicadors és l'extensió del sistema de beques i ajuts. Una política de beques prou generosa i ben focalitzada en les llars amb més problemes per accedir al sistema educatiu redueix els costos d'accés a les diferents etapes del sistema educatiu i eleva els costos d'oportunitat d'abandonar-lo. Per aquestes raons, normalment les beques s'han considerat com un instrument crucial per a la igualtat d'oportunitats.

Com han precisat diferents autors, les beques i els ajuts i les despeses corresponents a aquest concepte que publica anualment el Ministeri d'Educació es refereixen a diferents conceptes que exigeixen una certa diferenciació conceptual (Tiana, 2015). En les etapes en què l'accés és gratuït en centres públics i concertats (segon cicle d'educació infantil, educació primària i ESO) no hi ha despeses de matrícula i les beques contribueixen a compensar o moderar diverses despeses de les llars relacionades amb l'educació (material, menjador, etc.). En les etapes següents (batxillerat i FP de grau mitjà), la matrícula només és gratuïta en els centres públics. Una part important de les beques es destinen, doncs, als estudis d'educació universitària o equivalent, en els quals, a més, les taxes que paguen els estudiants tan sols cobreixen una petita part del cost real dels estudis.

Figura 28. Evolució del nombre de beneficiaris de beques i ajuts generals a l'estudi per a alumnat universitari i no universitari del Ministeri d'Educació.

Font:
Dades i xifres curs escolar, diversos anys (Ministeri d'Educació).

Les dades disponibles sobre l'evolució del nombre d'estudiants beneficiaris de beques i ajuts generals a l'estudi per a les dues últimes dècades revelen la successió de tres etapes clarament diferenciades. En el període anterior a la crisi econòmica, el nombre de persones beneficiàries es va mantenir relativament estable, encara que amb una certa tendència a la baixa. A partir de l'equador de la dècada passada va començar a augmentar considerablement el nombre de beques i ajuts, amb un ritme molt pronunciat.

Aquest creixement es va truncar dràsticament en el curs 2011-2012. El 2013, a més, el Reial decret 609/2013 va endurir els requisits per obtenir una beca universitària. Paral·lelament, les taxes universitàries es van encarrir significativament a la majoria de les comunitats autònomes. La simultaneïtat de tots dos processos en un context d'augment dràstic de les necessitats de les llars va suposar un fre important en la contribució de les polítiques públiques a Espanya a l'accés a l'educació universitària. Malgrat que el nombre de beques va créixer, aquest augment va ser insuficient per atendre el creixement de la demanda resultant de la caiguda d'ingressos de les llars. A això s'hi afegeixen, a més, dos fets que obliguen a reflexionar sobre l'adequació del sistema de beques i ajuts. En primer lloc, des de la reforma esmentada, l'import mitjà de les beques ha anat descendant en termes reals fins al moment present. En segon lloc, tal com mostren diversos estudis, una part important de la despesa no va a les llars amb més necessitats, la qual cosa limita la contribució potencial d'aquesta despesa a la igualtat d'oportunitats. Això s'uneix al fet que la despesa destinada a l'educació superior és rebuda, majoritàriament, per les llars dels decils de renda més alta (Calero, 2015).

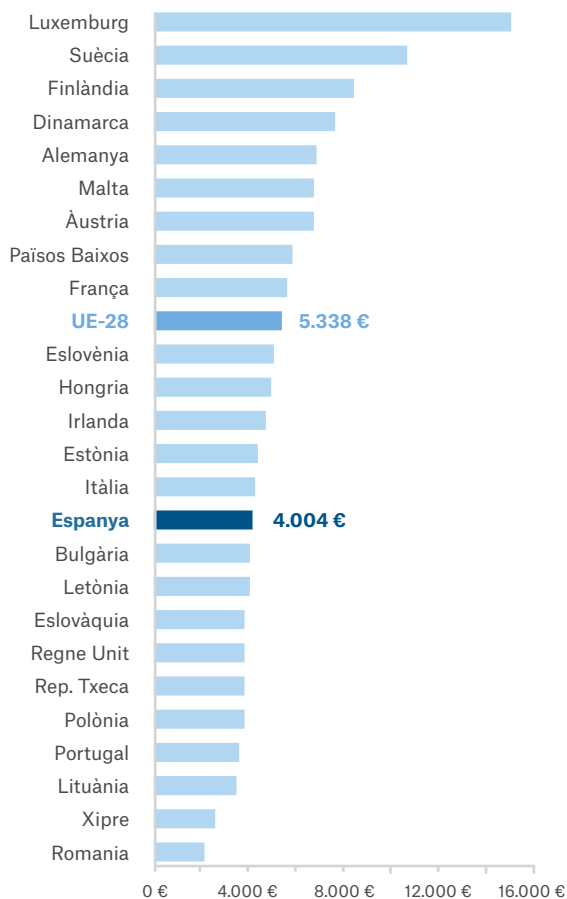
Les diferències respecte a Europa en educació primerenca

El conjunt d'actuacions que promouen l'accés a l'educació es pot considerar una inversió en creixement econòmic futur i una aposta per la millora de la igualtat d'oportunitats. A banda dels arguments habituals d'equitat i justícia social que es poden adduir en el seu suport, la inversió en educació des d'edats molt primerenques es pot considerar un mitjà per impulsar la capitalització dels recursos humans, amb efectes positius a llarg termini sobre el creixement econòmic. Des del punt de vista de les oportunitats individuals, l'educació primerenca promou el desenvolupament d'habilitats tant cognitives com no cognitives que poden ser importants per al desenvolupament individual en el cicle vital.

Com ha emfasitzat l'OCDE en diversos informes (*Starting Strong*), els programes d'educació primerenca poden millorar les habilitats esmentades, ajuden a establir les bases per a l'aprenentatge continu, fan més equitatius els resultats de l'aprenentatge, redueixen la pobresa i milloren la mobilitat intergeneracional. En la majoria dels països, els governs han anat augmentant els recursos destinats a l'educació primerenca a través de diferents fórmules. No obstant això, no en tots els països hi ha accés universal a aquests programes, i els recursos invertits difereixen considerablement.

A partir de les dades d'Eurostat, Espanya se situa, de nou, en una posició inferior a la mitjana dels països de la Unió Europea i molt lluny de la dels països que inverteixen més recursos públics en aquest tipus d'educació, com els nòrdics. En aquests països hi ha més tradició de sistemes que integren l'educació i les cures infantils des de la infància. En qualsevol cas, les dades de despesa per estudiant a Espanya se situen per sota de les de tots els països que tenen més renda, tret del Regne Unit. Això obliga a definir estratègies clares i coherents per a una assignació eficient dels recursos públics destinats a aquesta àrea prioritària.

Figura 29. Despesa pública per alumne en educació primerenca en paritats de poder adquisitiu, 2015.

Font:
Estadístiques d'educació i formació (Eurostat).

CONCLUSIONS

1 Bé en accés, competències en la mitjana, malament en llengües estrangeres

El sistema educatiu espanyol es caracteritza per tenir nivells alts d'accés en edats primerenques i per una millora clara en l'accés a tots els nivells educatius en les últimes dècades, incloent-hi l'educació superior. Tant els coneixements com les competències de l'alumnat de primària i secundària se situen a prop de la mitjana europea, amb millores importants, sobretot a primària, en els últims anys, però els resultats són lluny de la mitjana europea pel que fa al domini d'alguna llengua estrangera. Aquest dèficit té un caràcter més aviat estructural i ha canviat molt poc en l'última dècada.

2 Alt abandó escolar i alta repetició de curs

L'abandó escolar després de l'educació obligatòria està molt per damunt de la mitjana europea tant en les fases expansives com en les recessives. La repetició de curs en educació secundària també és molt superior a Espanya, en comparació amb la mitjana europea. Un de cada cinc joves d'entre divuit i vint-i-quatre anys no continua els seus estudis, ja sigui a batxillerat, a formació professional o en qualsevol curs de formació no reglada. Aquest nivell d'abandó escolar era encara més alt abans del 2009, i només la profunda recessió econòmica va aconseguir reduir-lo davant la falta d'oportunitats d'ocupació per a persones amb baix nivell educatiu.

3 Pública, privada, concertada

La major part dels deu milions d'alumnes de tots els nivells educatius a Espanya (des de l'educació infantil fins a la universitat) estan matriculats en centres públics: set de cada deu. Dos de cada deu alumnes estan matriculats en centres privats concertats i un de cada deu en centres privats sense concert.

4 Persistència intergeneracional del baix nivell educatiu

Els nivells de persistència intergeneracional del nivell educatiu són alts a Espanya en comparació amb els de la resta de països europeus, i s'observa un cert empitjorament d'aquest indicador per a les cohorts més joves. A Espanya, una de cada dues persones d'entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys amb pares de nivell educatiu baix no aconsegueix assolir un nivell educatiu més alt que el dels seus progenitors. En la mitjana d'altres països de la UE, això només li passa a una de cada tres persones.

5 Alt nivell de segregació

El nivell de segregació per origen social en els centres educatius espanyols és alt en el context europeu. Això compromet les possibilitats que ofereix la generalització de l'educació per millorar les oportunitats dels que neixen en contextos més vulnerables. En concret, mentre a Espanya un de cada quatre alumnes hauria de canviar de centre perquè no hi hagués segregació escolar, en la mitjana europea aquesta proporció seria de tan sols un de cada cinc. Aquesta segregació s'explica, fonamentalment, per la concentració d'alumnat d'alt i baix nivell socioeconòmic en alguns centres.

6 Poca despesa per alumne

Espanya és un dels països de la Unió Europea que menys gasta en educació tant en relació amb el seu nivell econòmic com en despesa per alumne. A mesura que va avançar la crisi, el volum de despesa en educació a Espanya es va allunyar de la mitjana europea. La bretxa més important en inversió de recursos per estudiant és en el nivell universitari, mentre que a primària i a secundària Espanya se situa a prop de la mitjana dels països europeus. La despesa pública per alumne en educació entre zero i tres anys està per sota de la mitjana europea, per la qual cosa, malgrat que l'accés a l'educació primerenca s'està generalitzant, les famílies fan un esforç econòmic important per finançar-la. Això podria estar comprometent el seu potencial impacte positiu en el desenvolupament d'habilitats cognitives i no cognitives en els menors provinents d'entorns vulnerables.

BIBLIOGRAFIA

- ALONSO-VILLAR, O. I DEL RÍO, C. (2010) Local versus overall segregation measures, *Mathematical Social Sciences*, 60, 30-38.
- AVRAM, S. I CANTÓ, O. (2017) Labour outcomes and family background: evidence from the EU during the Recession, ISER Working Paper Series, núm. 2017-15.
- CALERO, J. (2015) La educación y la desigualdad. A Ayala, L. i Ruiz-Huerta, J. (ed.): 2.º Informe sobre la Desigualdad en España 2015. Madrid: Fundación Alternativas.
- CEBOLLA-BOADO, H.; RADL, J. I SALAZAR, L. (2014) Aprendizaje y ciclo vital, la desigualdad de oportunidades desde la educación preescolar a la edad adulta, Colección Estudios Sociales, n.39.
- CHOI, A.; GIL, M.; MEDIAVILLA, M. I VALBUENA, J. (2016). "Double toil and trouble: grade retention and academic performance," Working Papers 2016/7, Institut d'Economia de Barcelona (IEB).
- DUNCAN, O. I DUNCAN, B. (1955) A methodological analysis of segregation indexes, *American Sociological Review*, 20(2): 210-217.
- EPRS - European Parliamentary Research Service (2016) Maternity and paternity leave in the EU, Ulla Jurviste, Martina Prpic, Giulio Sabbati (Autors).
- GARCÍA-PÉREZ, J. I.; HIDALGO-HIDALGO, M.; ROBLES-ZURITA, J. A. (2014) Does grade retention affect students' achievement? Some evidence from Spain, *Applied Economics*, 46:12, 1373-1392.
- GORARD, S. I TAYLOR, C. (2002) What is Segregation? A Comparison of Measures in Terms of 'Strong' and 'Weak' Compositional Invariance, *Sociology*, 36(4), 875-895.
- GORTÁZAR, L. (2018) Las instituciones educativas ante los nuevos retos, a "La calidad de las instituciones en España", Círculo de Empresarios.
- Ministeri d'Educació i Formació Professional (2018a) Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació. Madrid.
- Ministeri d'Educació i Formació Professional (2018b) Panorama de la Educación: Indicadores de la OCDE, Institut Nacional d'Avaluació Educativa.
- MOIR, H. I SELBY SMITH, J. (1979) Industrial segregation in the Australian labour market, *Journal of Industrial Relations*, 21, 281-291.
- MURILLO, F. J. I MARTÍNEZ-GARRIDO, C. (2018) Magnitud de la segregación escolar por nivel socioeconómico en España y sus Comunidades Autónomas y comparación con los países de la Unión Europea, *Revista de Sociología de la Educación*, Vol. 11, núm. 1.
- OCDE (2018a) Panorama de la educación (Education at Glance). París.
- OCDE (2018b) A broken social elevator? How to promote social mobility. París.
- SALAZAR, L., CEBOLLA-BOADO, H. I RADL, J. (2019) Educational expectations in the great recession: has the impact of family background become stronger?, *Socio-Economic Review*, January.
- SILBER, J. (1992) Occupational segregation indices in the multidimensional case: a note. *The Economic Record*, 68, 276-277.
- TIANA, A. (2015) Desigualdades en el sistema educativo español. Visión política. A Ayala, L. i Ruiz-Huerta, J. (ed.): 2.º Informe sobre la Desigualdad en España 2015. Madrid: Fundación Alternativas.

**Observatori
Social
de "la Caixa"**

Fundació "la Caixa"
